

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНОГО ІМЕНУВАННЯ У ТВОРЧОСТІ
АДАМА БОДОРА

БАЛОГ ІЗАБЕЛЛА ШТВАНІВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 96 / 02.10. 2023.

Науковий керівник:

Черничко Степан Степанович,

(доктор наук, професор)

Завідувач кафедри

Берегсасі Аніко Ференцівна,

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

**Кваліфікаційна робота
СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНОГО ІМЕНУВАННЯ У ТВОРЧОСТІ
АДАМА БОДОРА**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II -го курсу

Балог Ізабелла Іштванівна

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Науковий керівник: **Черничко Степан Степанович,**
(доктор наук, професор)

Рецензент: **Берегсасі Аніко Ференцівна,**
зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Берегове
2024

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Filológia Tanszék

**AZ IRODALMI NÉVADÁS SAJÁTOSSÁGAI BODOR ÁDÁM
MŰVEIBEN**

Magiszteri dolgozat

Készítette: Balog Izabella

MA II. évfolyamos magyar nyelv és irodalom
szakos hallgató

Témavezető: Dr. Csernicskó István

(a tudományok doktora, professzor)

Recenzens: Dr. habil. Beregszászi Anikó

(tanszékvezető professzor)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Тема та мета роботи	8
Огляд літератури	8
I. ЛІТЕРАТУРНА НОМЕНКЛАТУРА	12
1.1. Обсяг дослідження літературного найменування.....	12
1.2. Спроби визначення поняття літературного та авторського найменування.....	14
II. ЛІТЕРАТУРНІ НАЗВИ У ВИБРАНИХ ТВОРАХ	18
2.1. Профіль кар'єри Адама Бодора	18
2.2. Ознайомлення з вибраними творами	19
2.2.1. <i>Сіністрівський район</i>	19
2.2.2. <i>Візит архієпископа</i>	23
2.2.3. <i>Птахи Верховини</i>	25
III. РОЛЬ ІМЕННИКІВ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ	30
3.1. Практика іменування Адама Бодора.....	33
3.2. Ідентифікуюча функція імен	36
3.3.1. <i>Назви місць, пробіли</i>	38
IV. МЕРЕЖА ІМЕН ТА НІКНЕЙМІВ	46
У світі Сіністри.....	46
У візиті архієп.....	50
У Верховині птах.....	53
4.1. Можливість класифікації літературних назв	57
V. ВИСНОВОК	63
VI. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	65
РЕЗЮМЕ	71

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
A munkám tárgya és célja.....	8
Szakirodalmi áttekintés.....	8
I. AZ IRODALMI NÉVADÁS	12
1.1. Az irodalmi névadás vizsgálatának köre.....	12
1.2. Az irodalmi- és az írói névadás fogalmának meghatározására tett kísérletek	14
II. IRODALMI NÉVADÁS A VÁLASZTOTT MŰVEKBEN	18
2. 1. Bodor Adám pályaképe.....	18
2.2. Betekintés a választott művekbe	19
2.2.1. <i>Sinistra körzet</i>	19
2.2.2. <i>Az érsek látogatása</i>	23
2.2.3. <i>Verhovina madarai</i>	25
III. NÉVADÁS SZEREPE IRODALMI MŰVEKBEN	30
3.1. Bodor Adám névadási gyakorlata	33
3.2. A nevek identifikáló funkciója	36
3.3. Helynevek, terek.....	38
IV. NEVEK ÉS ÁLNEVEK HÁLÓJA	46
Sinistra világában	46
Az érsek látogatásában	50
A Verhovina madarában	53
4.1. Az irodalmi nevek osztályozási lehetősége	57
V. ÖSSZEGZÉS	63
VI. FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM	65
PE3IOME	71

BEVEZETÉS

Az irodalmi művekben – legalábbis a nagyepikai alkotásokban – az írói képzelet jellemeket, személyeket hoz létre, akik képesek érezni, gondolkodni, akarni és cselekedni. Az író feladata, hogy olyan környezetet alakítson ki, melybe bele tudja helyezni az általa alkotott embereket. A szabad tárgyválasztás korlátok nélkül ad teret a cselekmény helyszínének kijelölésében, annak megválasztásában (Angyal, 2009:7). A névadás fontos mozzanata az írói munkának, ami talán nem is olyan bonyolult feladat. Sokszor maga az élet tárja az író elé a nevek sokaságát. Itt megtalálhatja a tipikus nevek széles skáláját, csak tudnia kell azokat hőseikhez illeszteni, kifejezővé árnyalni vagy legalábbis mintaként használni. Egy jól megválasztott név nagyban elősegíti az adott mű sikerességét, mivel sokszor jellemfestő és hangulati hatása van. Zeneiségével meghatározza, kiegészíti és egyedivé teszi az ábrázolt alakot és magát az olvasmányt is.

A világirodalom remekei telis-tele vannak maradandó nevekkal, amelyek rávilágítanak bennünket arra, hogy egyáltalán nem mindegy, hogyan hívnak valakit. Feltehetően Bodor Ádám nincs egyedül feltételezésével, miszerint egy-egy olvasmány azt az érzést kelti, hogy a névből áradó légkör és hangulat már eleve része a történetnek. Egyediségével szinte megidézi a kreált alak személyiségét, vagy éppen az adott helyről, helyszínről való első benyomásunkat (Balla, 2019:10).

Az írók névadási gyakorlata és tudatossága, az irodalmi névadás problematikája viszonylag későn vált a tudományos vizsgálat tárgyává. Ez nem meglepő, hiszen maguk az írók, akik leginkább érintettek voltak ebben a kérdéskörben, sokszor nem tulajdonítottak nagy hangsúlyt a névadásnak. Egyesek a divat után mentek, mások pedig elhanyagolták az alkotói munka ezen mozzanatát. Így persze nem várható el, hogy műveik a kitalált hősök nevééről vagy épp annak megválasztásáról szóljanak. Kovalovszky Miklós szerint az írói/irodalmi névadás során tulajdonképpen két kérdést kell elkülönítenünk. Először is: az írók mennyire tulajdonítanak fontosságot a nevek megválasztásának? Másodsor: milyen megfontolások, tudatos vagy épp ösztönös indítékok vezetnek az írókat, mikor hőseinek nevet választ? (Kovalovszky, 1992:505)

A magyar irodalmi névadás iránti szaktudományi érdeklődést Kovalovszky Miklós *Az irodalmi névadás* című tanulmánya segítette elő, amely különféle szempontokat előtérbe helyezve vizsgálta, hogy a tulajdonnevek és egyéb megjelölések miként befolyásolják a mondanivalót és az ábrázolást (Vácziné, 2018:9). Könyvében megemlíti, hogy az írók ragaszkodnak hőseik nevéhez. „A név a személynek nemcsak egyszerű,

közömbös jele, hanem valóságos szimbóluma, sőt mondhatjuk, vele elválaszthatatlanul egy, létezésének és egyéniségének foglalatja. (...) A név mintegy viselőjének arcképe” (1934: 10-20).

A művekben is gyakran használatos úgynevezett „beszélő neveket” Tolnai Vilmos a következőképpen határozta meg: „Beszélő neveknek nevezem az irodalomban előforduló olyan tulajdonneveket, melyek már pusztán köznévi jelentésükkel fogva is testileg, lelkileg, vagy más módon jellemzik viselőjüket, mintegy magukért beszélve bemutatják tulajdonosukat” (1931: 176). Mindezen állítások kiterjed(het)nek egy-egy alkotás, egy életmű vagy akár egy korszak névadási szokásainak gyakorlatára is.

Ahogy a munkám címe is jelzi, az írói névadással kívánok foglalkozni Bodor Ádám egyes, általam kiválasztott műveiben. Bátran kijelenthetjük, hogy a Kolozsváron született erdélyi magyar író a kortárs magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb novellistája, regényírója. Sokoldalú művész, s egyben a kisebbségi magyar irodalom predestinált képviselője. Dolgozatom témájának megválasztásában mindez döntő szerepet játszott. A művekben szereplő változatos-, kevert- s nemegyszer ironikus effektussal telített nevek ösztönöztek arra, hogy több szempontból is vizsgáljam az irodalmi neveket, illetve az irodalmi szövegekben betöltött szerepüket.

Dolgozatom első fejezetében leírom, milyen kísérletek, megállapítások, eredmények születtek az írói, irodalmi névadás fogalmának meghatározásakor, tisztázásakor. A fejezet célja nem az e tárgykörbe tartozó munkák teljes és részletes összegzését kívánja bemutatni, csupán a jelentősebb kutatások eredményeiről, a hozzá kapcsolódó névtani munkákról nyújt egyfajta rövid betekintést. A továbbiakban a szakirodalmakat felhasználva bemutatom a széppróza egyik ikonikus alakját, a Kossuth- és József Attila-díjas Bodor Ádámot és írói munkásságát. Majd a választott művekbe — Sinistra körzet, Az érsek látogatása, Verhovina madarai — nyújtok rövid betekintést, mivel a névadás vizsgálatakor elengedhetetlen a névkutatás alapját képező szövegkorpusz bemutatása és elhelyezése a szépirodalomban, az írói-alkotói életműben. Ennek ismeretében irányul figyelmem magára az író névadásának szokásaira, Bodor Ádám írói és alkotói folyamatára.

A munkám tárgya és célja

Munkámban az irodalmi névadás sajátosságait kívánom feltárni Bodor Ádám választott nagyepikai művei (azaz regényei) alapján, melyek a következők: *Sinistra körzet (1992)*, *Az érsek látogatása (1999)* és *Verhovina madarai (2011)*. Kutatásom célja, hogy bemutassam, a tulajdonnevek miként válnak a jellemzés és a művészi ábrázolás és hatás eszközévé, mennyire tudatos a névadás, és hogyan válhat a névadás az írói alkotómunka egyik fontos mozzanatává, összetevőjévé.

Feltételezem, hogy az írói neveknek nyelvi, azaz morfológiával és szerkezettel kapcsolatos jellemzői vannak, illetve, hogy az írói neveknek van valós világgal való viszonya és abból eredő jellemzői. Felvetésem alapján az írók által adott neveknek esztétikai jellemzőik vannak, és ez az írói stratégia része.

T. Somogyi megállapítja, hogy azoknak a tulajdonneveknek a vizsgálata, amelyek a szépirodalmi művekben jelennek meg, a névtudomány tágabb érdeklődési körébe tartozik, ennek ellenére kétségtelen, hogy az ilyen típusú vizsgálat az irodalomtudomány szerves részét is képezi, hiszen az írói névrendszert gyakran megoldó kulcsként használhatjuk egy-egy mű mondanivalójának megértéséhez, elemzéséhez, stilisztikai hatásának érzékeltetéséhez (T. Somogyi, 2015: 207).

Minden közösségben kialakul egy sajátos névízlés, névkultúra, névstílus. Ezen időintervallum alatt történő változás során jön létre a névdivat. Fontos szempont a személynevek és a társadalmi rétegek közötti összefüggés figyelembevétele az írói névadás vizsgálatakor (Kiss 2002: 280). Mivel a választott művekben megjelennek az idegen eredetű írói nevek — azt feltételezem, hogy van hatása az írói névadásra a névdivatnak is.

Úgy vélem, hogy az adott kutatási témám egyaránt beleillik az irodalomtudományi és névtani kutatásokba, mivel témám kettő határán helyezkedik el, sőt akár interdiszciplinárisként is értelmezhető. A vizsgálat alapján talán az is kiderül, hogy az írók, pontosabban Bodor Ádám milyen benyomások hatására adja szereplőinek neveit.

Szakirodalmi áttekintés

Dolgozatomban az általam meghatározott előfeltevéseimre kerestem a válaszokat. Az írók névadásának gyakorlata, tudatossága sokáig kevésbé foglalkoztatta a magyar kutatókat, mígnem megjelent Kovalovszky Miklós *Az irodalmi névadás* című írása (1934), mely publikálásra került a Helikon Irodalomtudományi Szemlében. Kovalovszky — szűkebb

értelemben — azt vizsgálta, hogy az írók hogyan adnak nevet hőseiknek, hangsúlyt fektetve az általa felvetett két alapvető problematikára: az írói tudatosság mértékére és az író ösztönösségére. Fő célját abban látta, hogy megmagyarázza, miként válnak az irodalmi nevek a jellemzés, illetve a művészi hatás eszközeivé. Kevés hozzáfogható tanulmány született a magyar névtani szakirodalomban, mely ennél tágabb kérdéskört elemez: név és ember, név és irodalom (Korompay, 2011:87).

Az írói/irodalmi névadás sajátosságainak feltárásában az alábbi tanulmányok, disszertációk is nagymértékben támpontot nyújtottak: J. Soltész Katalin 1989-es tanulmánya *Krúdy Gyula névadása* címmel, továbbá Tolnai Vilmos *Beszélő nevek* (1989), valamint Slíz Mariann *A beszélő nevek mint a posztmodern eszközei* (2006) című munkája. Mikesy Sándor az *Írói névadás – irodalmi névadás* c. vitájában felveti a két terminus elkülönítésének lehetőségét. Hasonló kérdéskörökkel foglalkozik Hajdú Mihály is, aki *Az írói névadás magyar bibliográfia* (1992) tanulmányában vázolja fel az irodalmi és írói névadás elkülönítésének problematikáit, valamint összefoglalja azoknak a szakmunkáknak a bibliográfiáját, amelyek e témakörben születtek a magyar névtan területén.

Az elmúlt évtizedek lezáratlan terminológiai vitái arra ösztönözték Korompay Klárát, hogy átgondolva a terminus mai használatát, létrehozson egy egységes fogalmat. Mit jelent napjainkban az irodalmi névadás? Mennyiben vált be a Mikesytől javasolt terminológiai különbségtevés? Felváltotta-e azóta az irodalmi névadást is írói? S hogyan alakult eközben a másik fogalom neve? Létezik egyáltalán egy egységesen elfogadott meghatározás? Ilyen és ehhez hasonló kérdések foglalkoztatják Korompayt, aki *Az irodalmi névadás fogalmáról* c. tanulmányában — Kovalovszky szemléletéhez híven — egy olyan felfogás mellett érvel, mely tág és összefoglaló értelmű. Vagyis magába foglalja mindazon kérdéseket, melyeket a névadás és az irodalom, valamint a név és az irodalom kapcsolata vet fel (Korompay, 2011:87). Tóth László *Alapfogalmak az irodalmi onomasztikában: Irodalmi névadás, irodalmi onomasztika* című írásában az eddigi írói/irodalmi névadással kapcsolatos kutatásokat összegezte, majd egy átfogó osztályozást mutatott be a fikcionális tulajdonnevek kapcsán. Az osztályozás szükségességét emeli ki, melynek egyrészt eléggé rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy az a posztmodern irodalom szokatlan lehetőségeire is alkalmazható legyen, másrészt praktikusnak olyannyira, hogy ne tegye bonyolulttá az elemző munkáját (Tóth, 2015:211).

További segítségemre szolgált a Scheibner Tamás és Vaderna Gábor által szerkesztett *Tapasztalatcsere: Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról* (2005) címmel

kiadott kötet, melyből kiderült egyebek mellett az is, hogy Bodor Ádám szövegei sokszínű, sokféle irányba tartó, változatos, sokszor egymástól teljesen eltérő elemzések számára maradtak nyitottak.

A tanulmányok és az esszék szerzői nyílt polémiát folytatnak; olykor nyíltan, olykor finoman jelzik az eltérő kérdésirányokat. A kötet szerzői nemcsak Bodor Ádám életét, eddigi pályáját mutatják be, hanem egyúttal jelzik a 90-es évek legjelentősebb irodalomkritikai tendenciáit is. A tanulmánykötet és a szerkesztők további célja volt az is, hogy a Bodorról – illetve hát a szerző munkásságáról – szóló kritikai diskurzusokat serkentsék, az irodalomtörténészeket újabb tanulmányok megírására ösztönözzék, s nem utolsó sorban segítséget nyújtsanak diákoknak, oktatóknak abban, hogy az író alkotásait a szakmai közbeszéd tárgyává tegyék, elemezzék, vizsgálják (Scheibner – Vaderna, 2005:10). Olyan jelentős műelemzéseket, recepciókat tartalmaz ez a kiadvány, amelyek igen hasznos információkat bizonyultak számomra, abban a tekintetben, hogy mélyebb betekintést nyerjek Bodorról és műveiről. Hogy megemlítek néhányat: Angyalosi Gergely: *A kiismerhetetlen remekmű* (1992; 1999); *Az érsekre várva* (2000), Tordai Zádor: *A távcső művészete* (1996), Márton László: *Elátkozott peremvidék*, Szilágyi Márton: *A tárnicsgyökér fanyar illata* (1993), Scheibner Tamás: *A rezervátum boldogsága* (2005), Kálmán C. György: *A szeméthalmok tövén* (1999), Dömötör Edit: *Palimpszeszt, fátyol és titok. A város történetének olvashatósága Az érsek látogatásában* (2005).

A tulajdonnevek kulcsfontosságú szerepet töltenek be az irodalmi művek befogadása, elemzése során. Ezt Vácziné Takács Edit is felismerte. *Az írói névadás sajátosságai Karinthy Frigyes művei alapján* c. könyvében, mely 2018-ban jelent meg, az írói nevek kutatásának jól áttekinthető, követhető szempontrendszerét kívánja feltárni, amely sok esetben mankóként szolgálhat egy-egy szépirodalmi mű neveinek elemzéséhez. Mindezt Karinthy Frigyes művein keresztül mutatja be, hiszen a szépirodalmi szövegei alkalmasak arra, hogy egy újszerű kutatás tárgyai legyenek.

Munkám témájának szakirodalmi feldolgozásához hozzájárul Bányai Éva 2008-ban megjelent: *Térképzetek, névtérképek, határidentitások A Bodor-próza tér- és névpoétikája, valamint hatása néhány kortárs magyar elbeszélő műben* című tanulmánya. Ebben a szerző megkísérli bemutatni, hogyan kap konstruktív szerepet a térbeágyazottság és ennek következtében a nehezen meghatározó határidentitás az eltérő nyelvek és kultúrák határán (Bányai, 2008:8). Felhívja az olvasók figyelmét, hogy a Bodor-prózákat benépesítő neveknek nemcsak azonosító szerepe van, hanem asszociációs tereket bevonva „felidéz, megidéz, és

viszonyokat hoz létre.” Az író regényeiben lévő név-tér-képről leolvasható szereplőfigurák körüljárásával vizsgálja a tér által képzett viszonyokat és a viszonyok teresülését (Bányai, 2008:29). Tovább boncolja Bodor Ádám névadási szokásait a *Fordulat-próza: Átmenetnarratívák a kortárs magyar irodalomban* című 2016-os kiadású tanulmánykötetében.

Ezen kívül segítségemre szolgált a Balla Zsófia által készített *A börtön szaga* című, 2019-ben kiadott könyv — mely egy korábbi rádióinterjú változata —, valamint az *Értelmezés útvesztői* c. interjúkötet.

Előbbi nemcsak a szamosújvári börtönélményekről, hanem az író pályájának kezdetéről, a Magyarországra való költözéséről, a Trianon utáni Erdélyről szól. Utóbbi egy 2021-ben megjelent, tizenöt beszélgetést tartalmazó interjúkötet, melyben Bodor Ádámot kérdezik, ő pedig válaszol a maga stílusában: hol hosszabban, hol rövidebben. Míg a *Börtön szagában* leginkább önéletrajzi elemekhez köthető kérdések szerepelnek, addig ez a könyv elsősorban a pályakép belső alakulásaival, „műhelytitkaival” foglalkozik.

„A név gazdag szimbólum: egy embert, egy életet, ezernyi érzésével, gondolatával, élményével. A mindenség egy élő darabja, az ember misztikuma szorul bele.”

(Kovalovszky Miklós)

I. AZ IRODALMI NÉVADÁS

1.1. Az irodalmi névadás vizsgálatának köre

Az író képzelete világot, helyszínt és benne élő embereket és történeteket teremt. Ezek a képzelet szülte alakok nem egyszer valósággá elevenedve élnek az író lelkében, gyakran az olvasóiban is. Sokunk emlékében ott él egy-egy szépirodalmi mű szereplője, akinek egyénisége és egyedisége megfogott bennünket. Különösen a gyermekkori mesekönyveink hősei, karakterei élnek legélénkebben fantáziavilágunkban. Fantáziánk szülte világunk és a valóság akkor még összeolvadt előttünk. Képzeletünk még akkor is folytatta a történetet, ha már letettük kedvenc olvasmányunkat. Új szalakat szöve egész fejezeteket alkottunk, ahol magunk előtt láttuk hősünk arcát, jellemét, alakját, mozdulatát, cselekedetét. Úgy ismertük, akár egy közeli barátot, hiszen ott volt általunk teremtett világunkban.

Ha bennünk, mint olvasókban a mozdulatlan betűhalmazok élő emberekké elevenedtek, mennyivel inkább közel állhatnak ezek a személyek magához a történetük teremtőjéhez, vagyis az író lelkéhez. Élő emberek ezek a karakterek, emberi külső és belső tulajdonságokkal, szokásokkal, egyediségekkel és sajátosságokkal. Egyéni jellemük és – természetesen – *nevük* van.

Szergej Bulgakov *A tulajdonnév* című tanulmányában a névadással kapcsolatban megemlíti, hogy: „Minden megismerés egyúttal megnevezés is, a predikátum, az eszme pedig az alannal, azaz a szubjektummal összeforrvá képezi a nevet. Általában így születik minden elnevezés és név”. Különbséget kell tennünk a köznevek és a tulajdonnevek között, megállapítása szerint utóbbiról akkor beszélünk, amikor is „a benne végtelen számú hozzá illeszthető predikátumok közül csak egy jelenik meg” — ez nem egyéb, mint az elnevezés, vagyis a *névadás* (Bulgakov, 1992:447).

A (tulajdon)neveknek döntő szerepük van egy-egy irodalmi mű befogadásában, értelmezésében. Az író névrendszerét gyakran használhatjuk kulcsként az irodalmi mű mondanivalójának megértéséhez. Természetesen a szempontrendszer árnyaltságától függően kapunk pontosabb eredményeket. Mivel az irodalmi művek névanyagának vizsgálati szempontjai igen sokrétű, ezért ezeknek a módszereknek illeszkedniük kell a

vizsgált művek egyedi sajátosságaihoz, jellemzőihez. Ez magába foglalhatja a nevek bőségét, a nevek változását, a tulajdonnevek sokféleségét vagy épp annak hiányát.

Az írók névadási gyakorlatának és tudatosságának kérdéskörével nem foglalkoztak jelentősen a kutatók. A magyar névkutatást, az irodalmi szövegek tulajdonneveinek vizsgálatát Kovalovszky Miklós 1934-ben megjelent *Az irodalmi névadás* című monografikus értékű tanulmánya alapozta meg. Az irodalmi névadás kifejezés már korábban is felbukkant Tolnai Vilmos beszélő nevekről írott, rövid cikkében: „Egyáltalában érdemes volna az irodalmi névadás módjait megfigyelni és megállapítani...” – írta (Tolnai, 1931:179). Itt még nem szakkifejezésként szerepelt, ekkor csupán egy alakuló vizsgálati területként volt jelen (Korompay, 2011:87).

Kovalovszky tanulmányát követően egyértelműen egy kutatási irány megnevezésévé vált. Ő azonban definiálás helyett sokkal inkább a szerteágazó szempontok figyelembevételével, majd azok csoportosításával próbálta meg körvonalazni a téma köré csoportosuló kérdéseket, melyek felmerültek az írók és a nevek, az irodalom és a nevek összefüggésében. Elsődleges célja volt, hogy felderítse, hogyan válnak a tulajdonnevek a jellemzés és a művészi hatás eszközeivé, továbbá milyen mértékben tudatosak az írók által adott nevek, hogyan lesz/lehet az írói munka lényeges eleme a névadás (Tóth, 2018:203). Dolgozatának első fejezetében írta: „Az írói névadás vizsgálata anyagot és szempontokat adhat a nyelvlélektanának s a nyelvészettikának, új fejezetét képezheti az írói alkotás lélektanának; a névadás típusainak és történetének, a nevek divatjának megfigyelése pedig sok érdekes és értékes irodalom- és művelődéstörténeti adatot vethet felszínre” (Kovalovszky, 1934:505).

Sokáig minden megkülönböztetés nélkül irodalmi névadással jelölték az éppen kialakulóban lévő terület egészét, hiszen amint már említésre került, Kovalovszky nem szakterminusként használta az írói névadást, hanem az írói munka egy mozzanatát nevezte meg (T. Somogyi, 2015:12). Az első terminológiai észrevétel ennek okán kifogásolta a névadás szó értelmezésének szűk körét.

Soltész Katalin felhívta a figyelmet arra, hogy Kovalovszky — és a nyomában haladók — mindössze az irodalmi személynévadás problémájára helyezték a hangsúlyt, figyelmen kívül hagyva az irodalmi helynévadást. Közvetve azt is tudatosította a kutatókban, hogy az irodalmi helynévadás vizsgálata — típusuktól függetlenül — kiterjeszhető az írók által adott tulajdonnevek mindegyikére.

A *Világirodalmi lexikon* ötödik kötetében Kovalovszky *Az irodalmi névadás* című szócikkében mindezt figyelembe véve, bővítette a névvisezők körét: „alakok (ember, állat, képzeletbeli lény), helyek, jelképi fontosságú tárgyak” (Kovalovszky, 1997:197). A klasszikusként értelmezhető tanulmány hatása napjainkban is fölfelé ível, hiszen megnyitotta és tudományos szintre emelte az írói nevek kutatását, s feldolgozását a magyar nyelvtudomány történetében. Magyar és világirodalmi példákra támaszkodva újabb és újabb kutatási szempontokra világít rá.

Figyelembe véve a nemzetközi és hazai gyakorlatot, megállapítható, hogy az írói névadást vizsgáló kutatók figyelme — természetesen, ha csak nem egy vagy több mű, illetve szerző névadásának vizsgálatára összpontosul — leginkább az intertextuális mintáknak, a beszélő neveknek, a szövegben betöltött névfunkcióknak, a beszélő neveknek, a névtelenségnek, a címben lévő tulajdonneveknek a kutatására irányul (Vácziné Takács, 2018:66).

Összességében elmondhatjuk, hogy az irodalmi, írói névadásról szóló tanulmányok nagy része különböző szempontokat figyelembe véve vizsgálja, hogy az irodalmi művekben szereplő tulajdonnevek, illetőleg az egyéb megjelölések hogyan szolgálják a mondanivalót, az ábrázolást.

1.2. Az irodalmi- és az írói névadás fogalmának meghatározására tett kísérletek

Több mint húsz év elteltével — az alaptanulmány megjelenését követően — került előtérbe az irodalmi névadás és az írói névadás kifejezések kérdésköre. A vitát Mikesy Sándor indította el az „*Írói névadás — irodalmi névadás*” című vitájával, melyben többek között arról számolt be, hogy e kettős terminológust célszerű lenne elkülöníteni: „Feltétlenül el kell választanunk az irodalomban való névadást az irodalomból való névadástól. Mivel pedig az elsőre igen megfelelő a Kovalovszkytól is használt »írói névadás«, az »irodalmi névadás«-t a második számára kell fenntartanunk” (Mikesy, 1959:110). Érvekkel alátámasztott javaslata alapján az írók által adott nevek vizsgálatát *írói névadásnak* kellene neveznünk, az irodalom által ihletett névadást, névhasználatot pedig *irodalmi névadásnak*. Ennek alapján irodalmi névadásról csak az irodalom hatására elterjedt nevekkel kapcsolatban beszélhetünk. Az író azon tevékenysége, hogy hőseihez illő és rá jellemző nevet választ, azt *írói névadás*-ként jelöli meg (Mikesy, 1959:112).

Egyszerű példával élve írói névadás az, amikor például Jókai Mór Kárpáthy Zoltánnak nevezi el szereplőjét, az irodalmi névadás pedig az, amikor egy adott irodalmi műből egy név divatossá válik, terjedni kezd a valóságos névhasználatban. Az említett név az utóbbira is igaz, hiszen a Zoltán név népszerűségének erősödése, valamint a Kárpáthy, Kárpáti családnév divattá válása is ezt mutatja (Farkas, 2008: 332).

Kornyáné Szoboszlay Ágnes szerint azonban a szakma „ezt a finom distinkciót nemigen vette figyelembe (...), a kutatók általában szinonimaként használják a két terminust” (Kornyáné Szoboszlay, 2014:209). Ugyan szinonimaként maradtak meg, de nem egyenrangúan. Az irodalmi névadás használata továbbra is gyakoribb volt.

Korompay Klára ennek okát a következő felvetéssel magyarázza: „az irodalomban való névadást kutatók egész sora vizsgálja folyamatosan, az irodalomból való névadás pedig meglehetősen marginális kutatási területnek tekinthető. Nem célszerűbb-e akkor az utóbbi számára keresni új nevet, megtartva a hagyományos elnevezést a gyakrabban használt fogalomra?” (Korompay, 2011:91).

J. Soltész Katalin utalva a Mikesy féle megnevezésre, sokszor így használta: *irodalmi (írói) névadás* (vö. 1964:286), ami jól mutatja a terminológia kettősségét, ugyanakkor elfogadottságukat (Tóth, 2015:204).

Maga Kovalovszky is a *Világirodalmi lexikon* szócikkében címszóvariánsként közölte az írói névadást, az irodalmi névadást pedig így határozta meg: „irodalmi művekben szereplő alakok (ember, állat, képzeletbeli lény), helyek, jelképi fontosságú tárgyak egyénítő megnevezése mint a jellemzés és a művészi hatás eszköze” (Kovalovszky, 1977:505).

Kálmán Béla is az irodalmi névadás kifejezést említi a tulajdonnevekről írott könyvében (1969:10).

J. Soltész Katalin *A tulajdonnév funkciója és jelentése* című könyvében az irodalmi névadásról tett felvetése a következő volt: „talán helyesebb lenne „névfikció”-nak nevezni, hiszen arról van szó, hogy az író fiktív személyeknek, esetleg helyeknek ad nevet, illetőleg létező modelleket ábrázol kitalált, fiktív névvel. De a valóságos névviselőknek valóságos néven való említése is ugyanolyan gyakori (vagy még gyakoribb) jelenség az irodalomban, és fontos tényezője lehet az irodalmi stílusnak, sőt a valóságos és kitalált nevek vegyítési aránya sem érdektelen” (1979: 152–153). Ennek alapján csak azok az esetek tartoznának az irodalmi névadás-névfikció csoportjába, amikor a név/név viselője vagy mindkettő fiktív. Vagyis azok a névviselők és nevek, melyek „valóságosak”, más vizsgálati típusba

tartozna. A szakirodalomban sem a névfikció, sem pedig a névköltés kifejezés nem terjedt el (Tóth, 2015:205)

Érdeemes megemlíteni Hajdú Mihály *Az írói névadás magyar bibliográfiája* című tanulmányának bevezető gondolatát, mely többek között az irodalmi és írói névadás elkülönítésének problematikáját tárgyalja: „Míg a névtan egyrészt szolgálja az irodalomtudományt, másrészt anyagot kap tőle: önelvű kutatási és föltáró rendszerező módszereihez az írói névadás rengeteg adatot szolgáltat, s lehetővé teszi egy új onomatológiai ágazat, az irodalmi névadás vizsgálatának megteremtését és fejlesztését” (Hajdú, 1992:536). Hajdú az összefoglaló jellegű munka címét és a benne található álláspontját arra akarta felhasználni, hogy egységes terminológia terjedjen el a névtan ezen területén is (Vácziné Takács, 2018:12). Ugyan a két fogalom itt is elkülönül, de nem úgy, mint Mikesynél: az *írói névadás* az a tevékenység, mely során az író nevet ad, az *irodalmi névadás* pedig a névtannak azon területe, amely ezt a tevékenységet vizsgálja.

Korompay Klára az évtizedek során kialakult lezáratlan terminológiai viták után, kísérletet tett a fogalmak végleges tisztázására *Az irodalmi névadás fogalmáról* címmel kiadott tanulmányában. A fogalom meghatározást követő ingadozások, a célra nem vezető elméleti hozzáállások miatt célszerűnek tartotta újra átgondolni a terminus mai használatát (Korompay, 2011:86). Amint korábban említésre került, Korompay Klára abból a tényből indult ki, hogy egy szakkifejezés sorsában döntő szerepe van annak, milyen gyakran használjuk azt. Elengedhetetlennek tartotta megvizsgálni az eddig használt fogalmak jelenbeli alkalmazásának gyakoriságát, illetve minőségét. A szóban forgó terminusok alakulását összegezve kettősséget állapított meg: Mikesy javaslata nyomán az irodalomban való névadás során *írói névadásról*; az irodalomból vett névadáskor pedig *irodalmi eredetű névadásról* beszélünk. Az irodalmi eredetű névadás nem más, mint amikor „egy adott névközösség névadási szokásaiban irodalmi mű hatása mutatható ki” (Korompay, 2011:91).

A fenti meghatározásokat figyelembe véve jogosan merül fel a lényegességet érintő kérdés: Mit jelent napjainkban az irodalmi névadás? Létezik egy egységesen elfogadott meghatározás?

Korompay tanulmányában azt olvashatjuk, hogy bár kissé elbizonytalanodva, de napjainkban is él a kifejezés. Úgy gondolja, hogy ezt a kérdést célszerű nyitott kérdésként kezelni. A Kovalovszky által is képviselt szellemiséggel megegyező szemlélet mellett foglal álláspontot, miszerint az irodalmi névadás varázsa abban rejlik, hogy „az a

jelentéskör, amelyet sugall, tág és rugalmas”. Minden olyan kérdést magába foglal, amit a névadás és az irodalom, valamint a név és az irodalom kapcsolata felvet (Korompay, 2011:91).

Az az *írói névadás* és az *irodalmi eredetű névadás* viszont két, szűkebb jelentésű fogalmat foglalna magába. Az *irodalmi névadás* terminus minden olyan új és lényeges kutatási területet jelölne, mely a névvel kapcsolatban születtek az irodalomtudomány területén; általában utalna a névadás és az irodalom kapcsolatára, mintegy összefoglaló jelleggel bírna (Korompay, 2011:92). Javaslat, mely a kutatási terület megnevezésére irányulnak, minden bizonnyal nagy mérföldkőnek tekinthető.

II. IRODALMI NÉVADÁS A VÁLASZTOTT MŰVEKBEN

2. 1. Bodor Adám pályaképe

A kortárs magyar irodalom egyik nagyja, kiemelkedő novellistája és regényírója, Bodor Adám 1936-ban született Kolozsváron. A kommunista hatalomátvételt követően a jómódú családokhoz hasonlóan, elvesztették otthonukat és egykori bankigazgató édesapját börtönbe zárták. Bodort később letartóztatták, mert illegális szórólapokat terjesztett, rövidesen be is börtönözték a szamosújvári börtönbe, ahol két évet raboskodott. Előre menetelét nagyban befolyásolták a múltban történt események.

Erdélyi – részben örmény – származású magyarként életének csaknem első öt évtizedében Romániában élt és magyarul írt (Bónus – Molnár, 2022:286). Mivel az 1970-es évek végétől egyre inkább beszűkülni látszódtak írói pályájának fejlődési lehetőségei, az 1980-as évek elején Magyarországra költözött. Műveit leginkább az erdélyi táj atmoszférája, annak sajátos kulturális sokszínűsége jellemzi. Bodort már fiatal korában is elragadta a természeti táj szépsége, elmondása szerint gyakran barangolt a Keleti Kárpátokban.

Első írásai a hatvanas évek végén kerültek publikálásra, azóta műveit számos idegen nyelvre lefordították. Az elhallgatás alakzatának következetes megjelenése, az érre épülő elbeszélésekben a tömör, távolságtartó, rideg narrátori hang mérvadó. Pályája csúcsát a *Sinistra körzet* című regénye hozta el, melynek első kiadása 1992-ben jelent meg. Hatalmas sikerrel épült be a kortárs kánonba, sokan napjainkban is a rendszerváltás utáni magyar irodalom egyik legjelentősebb prózai szövegének tekintik.

Bodorról elmondhatjuk, hogy a kisebbségi irodalom, a „littérature mineure” predesztinált képviselője (Bónus – Molnár, 2022:286). Műveiben bemutatja a totalitárius rendszer működését egy erősen behatárolt, határ menti groteszk világban. A novellafüzér és a regény ötvözéséből összefonódó *Sinistra körzet* műfaji besorolása ma is kérdéses, a kritikai körökben is vitákat gerjeszt. *Az érsek látogatása* és a *Verhovina madarai* címmel megjelent regényei – csak úgy, mint az előzőleg említett műve – átmeneti műfajúak. Ám hasonlóságot nem csak ebben vélhetünk felfedezni, hanem a helyszínre jellemző természeti tájban, az azt körbelengő hangulatban, a történet szereplőiben, az írásmódban, no és persze a *nevekben*.

Romániában, Erdélyben a magyar mint kisebbségi nyelv bizonyos értelemben egy deterritorializált nyelv, amit alighanem felerősít Bodor (részben) örmény származása. Ezt a szituáltságot a szövegei több nyelvi és textuális síkon is szimulálják és előállítják. Írásait

nemegyszer ironikus effektusok telítik; emellett sajátos nyelvváltozatok, bizonyos szociolektusok nyomait viselik magukon.

A szereplők, illetve az egyéb helységek tulajdonnevei heterogének. Az általam választott művekben — *Sinistra körzet*, *Az érsek látogatása*, *Verhovina madarai* — is kirajzolódik, hogy a tulajdonnevek többnyelvű fiktív vegyes nevekként reprezentálódnak ezekben a művekben.

2.2. Betekintés a választott művekbe

2.2.1. *Sinistra körzet*

A Bodor Ádám irodalmi sikerét elhozó *Sinistra körzet* a kilencvenes évek magyar próza irodalmának egyik kimagasló alkotása, még napjainkban is. Rövid időn belül három kiadás kísérte, melyet az olvasók, kritikusok széles körűen pozitív fogadtatásban részesítettek. A történet egy határ menti, groteszk világba kalauzolja az olvasót, ahol mindenki álnevet kap a hatalomtól, bebiztosítva ezzel a körzetbe való tartozásukat (Bányai, 2008:5).

A topográfiai utalások leginkább a Kárpátok Észak-keleti peremére lokalizálja a körzet lakóit, ugyanakkor a határ-, illetve peremvidéki mivoltának általánosságai miatt bárhová elhelyezhető a helység, illetve a körzet. Számos recepció tárgyalta a sinistrai vidék lokalizálhatóságát – vagy épp annak elvetését. *Sinistra* vidékének behatárolását vagy épp annak elvetését többen tanulmányozták – végleges eredmény és konszenzus nélkül.

Hogy megemlítsék néhány példát, Radvánszky Anikó *Az irodalom története 1920-tól napjainkig* című tanulmányában a következőket írja: „*Sinistra* Románia északnyugati részén, az ukrán határ közelében, a Kárpátok hegyláncjai közt, periférián fekvő, világégi eldugott körzetében az elzártság motívumai – szögesdrótok, sorompók, őrtornyok, határőrök jelenlétével – szintén hangsúlyozottak, s a részletező képteremtés perceptív gazdaságában megjelenő földrajzi térség mellett elsősorban az válik egy imaginárius összkép kialakítójává, hogy az esemény és a szereplők együttesében többértelmű temporális konnotációkra tesz szert.”

Angyalosi Gergely *Sinistrája* keleten található: „Bodor *Sinistrája* keleten van.”

Bányai János *Hol van Sinistra? Bodor Ádám: Sinistra körzet* címmel készült tanulmányában viszont egy teljesen más megközelítést alkalmazva azt állítja, hogy *Sinistra*: „a létezés keretében van. És inkább a történelem határozza meg a helyét – a

„földrajzát” – nem a valóságos geográfiai ismeretek. Az egzisztencia világlélménye és a történelem fenyegető tapasztalata lokalizálja Sinistrát”.

A bűvópatakokon és a titkos járatokon túl, a határ menti terület felszíne alatt számos feszültség, megoldatlan és lezáratlan ügy rejlik.

Márton Lászlónak a Holmi folyóiratban megjelent, *Elátkozott peremvidék* című írásában olvashatjuk: „Sinistra-vidék egyszerre lakhatatlan és nyüzsgő, a történések önmagukban fordulónan céltalanok, ugyanakkor anekdotikus jellegűek. (...) Olyan vidék, amelyet a kultúra (ha úgy tetszik, a történelem) sohasem vetkőztetett ki a vadságából, de amelyet a civilizáció hiperboreus változata, a kifürkészhetetlen és korlátlan államhatalom feltérképezett, megmérgezett, körülkerített és részekre osztott”.

A Sinistra körzet címszereplője nem más, mint maga a tér, ahol lejátszódik az esemény. Latin eredetű, etimológiai jelentése – baljóslatú, gonosz, sötét, gyászos, vészes. Román megfelelője – 'sinistru', melynek szótári jelentése az „elemi csapással”, valamint a korábban felsorolt jelzőkkel azonos (Bakos, 1993:688). Már a cím is szorosan összekapcsolódik az itt lakó emberek sorsával.

Észrevehetjük a különböző fejezetek címeit vizsgálva, hogy minden fejezet egy birtokos szerkezet. Többször nyomon követhető a birtokviszony esetlegessége, a birtok és a birtokos közötti távolság. Ez alól kivételt képez a főcím, mivel nem rendelhető hozzá senki és semmi, nem birtokolja senki és semmi. A Sinistra körzet, maga a tér az egyetlen, amihez többnyire szilárd identitást biztosíthatunk (Bányai, 2008:46).

Mindegyik fejezetcímnél megtalálható egy-egy név — *Borcan ezredes esernyője, Andrej dögcédulája, Aranka Westin ablaka, Coca Mavrodin neve, Mustafa Mukkerman kamionja, Elvira Spiridon férje, Bebe Tescovina vére, Hamza Petrika szerelme, Connie Illafeld szőre, Géza Hutira füle, Severin Spiridon meglepetése, Nikifor Tescovina palástja, Gabriel Dunka neve napja, Béla Bundasian tüze, Géza Kökény éjszakája*. Ebből három fejezet címében megtalálható a „név” szó: Coca Mavrodin neve, Gabriel Dunka neve napja, Andrej dögcédulája (utóbbi utal a groteszk névadási beavatásra) — azonban a körzetet uraló hatalom általi ellenőrzöttségben a szereplők nem birtokolják a nevüket. A fejezetcímekben lévő nevek, a bennük megjelenő birtokviszony így estelegessé válik és elbizonytalanodik (Bányai, 2008:46). Mindenki tudja, hogy a nyakban lógó nevek csupán álnevek. Talán egykor mindenkinek volt saját neve, talán még most is megvan ez a név, csak épp titkolni kell; de az sem kizárt, hogy már elfelejtették.

A tizenöt fejezetből álló remekmű egyszerre olvasható egymással szorosabb-lazább kapcsolatban álló kisprózai alkotásokból szerkesztett novellafüzérként, illetve egybefüggő regényként. Műfaji behatárolásának kettősségét az alcíme – „Egy regény fejezetei” – is jól tükrözi. Tulajdonképpen egy kihagyásos-elhallgatásos elbeszélői technikát alkalmazó novellasorozat a könyv, melyek darabjai a hagyományos értelemben nem egészítik, nem építik tovább egymást (Csuhai, 1993).

Műfajának nyitva hagyását Csuhai István *Az anyag győzelme. Bodor Ádám: Sinistra körzet* című kritikájában azzal magyarázza, hogy a Sinistra körzet narratív értelemben – például az elbeszélő válogatása miatt – nem tekinthető egységesnek: „Eredeti jellegüknek megfelelően így egy nagyobb, lényegében inkább csak szétszórt mozzanatokból kikövetkeztethető hagyományos cselekményívet teremtenek meg, amelynek rekonstruálásában gyakran csak spekulációkra hagyatkozhatunk.” (Csuhai, 1993).

Annak az állapotnak köszönhetően, hogy a mű kevesebb terjedelmű a regénynél, a novellafüzérnél viszont több, megmaradtak Bodor azon klasszikus novella ismertetői, melyek kizárólagosan csak az ő írásművészetére jellemzőek.

Bodor műve az időnkénti elbeszélőjével kezdi a történetet, aki fogadott fiát, Béla Bundasiant keresi. Amikor Andrej megérkezik a szögesdróttal határolt, világvégi hangulatot keltő, sivár sinistrai világba, észreveszi az őt váró Nikifor Tescovina nyakában lógó azonosító jelét: „Így ismertem meg Nikifor Tescovinát. Neve nyomban kiderült, láncon függő bádoglepocskán, jól látható helyen a nyakában viselte.” (Bodor, 1992:18)

Ha a nevek nem is látják el identifikáló funkciójukat a viselőjükkel szemben, a körzetbe való tartozást mindenképpen meghatározzák. Ugyanis ennek segítségével tudják, kik azokat az emberek, akik megszöktek vagy épp elhunytak.

Amikor a házhoz érnek, Andrejnak eszébe jut, hogy az őt igazoló dokumentumot biciklijé csövázában felejtette. Amikor vissza akart érte menni, Nikifor Tescovina teljes természetességgel csak annyit mondott: „Ó, hadd. A kerékpárodát már elvitték onnan. Többet ne gondoldj rá.” Majd így folytatja: „Ha valaki véletlenségből mégis kérdezzet, netán faggat, hát hazudj. / Ühüm. Az lesz. Remélem, beleszokok. Majd mindenkinek mást mondok. / Érted a dürgést, azt látom. És máris felejtse el a nevedet. Annyira, hogy ha véletlenségből meghallod a közeledben sziszegni, meg se rezzenj. Mindenhez fapofád legyen.” (Bodor, 1992:22). Már a korábbi életének feledtetésére való felszólítás is egyfajta előrevetítése a névvesztésnek; jelképesen ekkor kezdődik el Andrej beavatása a körzeti rendbe.

Puiucan Borcan ezredes a körzeti szertartás hagyományát folytatva Andrej nyakába helyezi a névvel ellátott bádoglapocskát. Elvesztve – az olvasó számára a mű végén is homályban maradt – (eredeti) nevét, álnevet kap a hatalomtól. Az ellenőrizhetőség okán véghezvitt névadási szertartás még inkább felerősíti a további cselekmények abszurditását. Amikor Elvira Spiridon Baba Rotunda-hágóbeli házába költözik, a nőnek tett vallomása is utal korábbi, érkezése előtti, külső világ-beli életére: „Magsúgom, van nekem egy másik életem.” (Bodor, 1992:63).

A történet kronológiai sorrendjének hiánya miatt már a bevezető gondolatokban megjelenik a halál motívuma Borcan ezredes alakjában, akit a csonttollúak által terjesztett tunguz nátha visz el, majd később az események előrehaladtával fény derül a többi szereplő rejtélyes halálára. A halálesetek egyre nőnek, az azzal együtt járó gyász, szomorúság érzése viszont egyre inkább csökken. A későbbi fejezetekben a szereplők szinte már természetes érdektelenséggel viszonyulnak a körzetben történő halálesetekhez. Nincs nevük, múltjuk, erkölceik. Nincs belső tartásból származó jellemvonásaik, cselekedeteik már-már állatiasak, gépiesek.

A körzetlakók érdektelenségét, nemtörődömségét magyarázhatnánk akár azzal is, hogy szimplán csak sorsuk teljesedett be rajtuk, hiszen hogyan is lehetne szabad Hamza Petrika, ha még a nevének jelentése is – „*ham za*”, vagyis *hám*, *hámkarika* – magába hordozza végzetét? Hogy is csodálkoznák a szépséges, elmeagyógyintézetben kezelt Cornelia Illarion (a műben többször Connie Illafeld néven szereplő) férfivé válásán, ha a neve férfinévből származik (*Illarion=Hilárius*)? Hogyan is lehetne kiismerni egy olyan személyt, mint Elvira Spiridont, akinek már a neve is sejtetően utal arra, hogy benne is ott lapul a kisördög? (*spiridus=manó*); vagy az önpusztító perfekcionizmust megtestesítő Coca Mavrodinban az ártatlan kisgyermek (*Coca=kisbaba*)? (Bodor, 1992:1885). Egyrészt ezek a jellemzők teszik a mű előadásmódját elvontan stilizálttá, ironikussá, másrészt mégis közvetlenül érzékivé (Márton, 1992:1876).

Amint már említettem, Andrej fogadott fia megkeresése és megszőktetése okán került a körzetbe. Ellenőrzik, álnevet adnak neki, majd gyümölcsbegyűjtőként alkalmazzák egy régi, elhagyatott malomban. Éveket tölt ezen a helyen, később egy hegyi házban Aranka Westin és Elvira Spiridon nevű szeretőivel, na meg persze a denaturált szesz társaságában tölti mindennapjait. Ezt a létformát az időtlenség sztoikus lírája hatja át. Később megismerhetjük az albínó Hamza ikreket, a világító szemű szőkeséget, Bebe Tescovinát, a szexualitását nem vállaló törpét Gabriel Dunkát.

Noha Andrej egy sajátos nyomozás végett vetődött Dobrin Citybe, fogadott fiáról már a hetedik fejezetben kiderül, hogy hallani sem akar a szökésről. Sőt mi több, emiatt még fel is jelenti nevelőapját. Azonban a történet ezzel nem ér véget, nem akadályozza tovább a folytatást. Talán amiatt is, mert ez nemcsak Andrejről, a fiának megkereséséről vagy más figura kalandjairól szól. Sokkal több annál. A címszereplő, a történelem utáni táj, az önmagába csavarodó idő épp ugyanolyan fontos helyet kap.

2.2.2. Az érsek látogatása

Bodor Ádám Sinistra körzetének sikere magasra emelte esztétikailag a mércét, ezért hét évvel később megjelent regényének — cím szerint: *Az érsek látogatása* — fokozott kritikai elvárásoknak kellett megfelelnie. Ugyan nem okozott csalódást a mű, de a recepciók, kritikák, értékelések összesítése, többségében azt mutatja, hogy ez a regény nem tudta megközelíteni az előző mű színvonalát.

Maga Bodor is hasonló véleményen van, hiszen elmondása szerint *Az érsek látogatása* „fura” körülmények között, időzavarban keletkezett. Amikor 1998-ban Berlinbe költözött, a zürichi Amman kiadó felkérte egy kisregény megírására. Számára is meglepő volt, hogy „eszeveszett tempóban püfölni kezdte az írógépet”, s szeptembertől december végéig meg is írta a regényt, vagy inkább egy regény vázlatát. Gyakran a Sinistra folytatásaként említik ezt a művet, de ahogy az író közölte egy beszélgetés során: ez nem folytatás, nem is szánta annak. Mivel élményeinek többsége Erdélyből származik, a modell rendszerint a Keleti-Kárpátok etnikai, egzisztenciális képe, az ismétlődő helyszínek, az ismétlődő szereplők jelenléte miatt tűnhet úgy, hogy az említett mű egyenes folytatása a Sinistra körzet történéseinek (Bodor, 2021).

A Sinistra körzethez hasonlóan *Az érsek látogatása* című regény szintén formailag rövidebb prózai írásokból áll össze. Címében nem jelenik meg konkrét név, azonban töretlenül újabb nevű érsek beígérése történik (Bányai, 2008:53). Ennek hatására üressé, névtelenné válik a cím, mivel a várva várt érsek sem érkezik meg Dolinára, folytonos mozgás és eltolódás szemtanúi lehetünk. Az érsek meg nem érkezése, a rá való várakozás „ismétlődő tematizáltsága automatizálódik”. Az érsekek nevei állandó váltakozásban vannak, ami viszont a felsőbbrendűségét illeti, mindvégig releváns marad (Bombitz, 2000:104-106).

A történet középpontjában ismét a természeti hely, Bogdanski Dolina redukált életvilága áll. Topológiai értelemben Dolina határváros, amely az éjszaka kellős közepén egy természeti csapás következtében átkerült a folyó túlsó partján lévő országba. A Medvegyica nevű folyó határfolyó, amely csendben és alattomosan áttörte a gátakat. Attól a naptól fogva a folyó nem északról, hanem délről kerülte meg a várost: „Hogy valami rettenetes dolog történt, azt az átható bűz is jelezte, ami a sok kimosott árnyékszék miatt a táj fölött lebegett. Bogdanski Dolina a koromsötét éjszaka néhány órája alatt, míg lakosai úgyszólván aludtak, egyszerűen átkerült a túlsó partra. Egy másik országba” (Bodor, 1999:19).

Ugyan városi rangja van a helyszínek, de Sinistra körzetéhez hasonlóan ugyanolyan lepusztult, zárt és körbekerített. A mindent átható bűz örök emléke a természeti szerencsétlenségnek. Nemcsak Bogdanski Dolinára borul ködfátyolként az elviselhetetlen szag, hanem az ott élőkre is: Colentina Dunkának például kovász szaga van, Boga Senkowitz és a hírhedt embercsempész Gábriel Ventuza között azért hiúsul meg az üzlet, mert Boga nem volt képes „átvenni” nővéreit a szaguk miatt, Gábriel Ventuzának ijedt szaga van, míg Hamzának fanyarkás, édeskés, mint a rothadó rongyoké. A dolinaiak is ennek okán alszanak olyan hihetetlenül sokat: Periprava vikárius például öt éven át alszik egyhuzamban, Gábriel Ventuza pedig öt napot.

A lakosság tirszpoli kutyásokból, Izolda negyedében elkülönített tüdőbetegekből, ködöbáló seminaristákból, fodrászüzletet vezető nőkből és jehovista remetékből álló, kevert közösség közös jellemzője: a zártság. Az egykor hatalmon lévő hegyivadászok helyett most éppen papok állnak a hierarchia élén, ők határozzák meg a szereplők helyzetét és társadalmi viszonyukat. Annyi különbséggel, hogy nem vallási és hitbeli misztikumot, hanem a mindent átfogó, szabadságot mellőző, általuk dominált világrend elfogadását közvetítik a helyiek felé (Alexa, 2000/8. 3-31).

Az elbeszélő közvetlenül is utal a két mű közti intertextuális kapcsolatra, mivel a dolinai lakosok elmondása szerint a korábban ismert előljárók nem tettek egyebet, mint szerepet cseréltek: fejükre süveget tettek, papi gúnyát öltöttek és szakállt növesztettek. Az archimandriták, érsekek és seminaristák álarca mögött az ezredesek, határőrök, *hegyivadászok* hataloméhes, korrupt csapata rejtőzködik. Továbbra is a kölcsönös megfigyelési, a totális mozgósítási és besúgási rendszer uralkodik (Angyalosi, 2004:47).

Bodor regénye a Senkowitz nővérek meghiúsult szökésével, majd halálra kövezésükkel veszi kezdetét. A keletről érkező dúsgazdag rokon bár fizetne szöktetésükért,

azonban mikor megpillantja őket, úgy dönt, már nem kellene neki. „Mintha maguk is szemétből lettek volna (...) szürkék voltak, nyirkosak, szinte málladoztak, még a hangjuk is ragacsosan elnyúlt a levegőben. Emiatt hiúsul meg a terv, s jut Gabriel Ventuza arra az elhatározásra, hogy pórázon vezesse őket vissza Dolinára”.

Az ismeretlen nevű egyes szám első személyű elbeszélő Bogdanski Dolinán él, nevelőanyjánál, Colentina Dunkánál, aki a helyi fodrászüzlet vezetője. A mű végén is névtelenül maradt elbeszélőnk a papok teljhatalmú szolgálatában áll helynökségi intézőként, mindaddig, míg egy őt ért rágalom következtében menekülni kényszerül a városból. Gyakran és sokféleképpen cserél maszkot, s ezzel együtt identitást is Gábriel Ventuzával, aki valószínűleg mostohatestvére a névtelen „én-elbeszélő” narrátornak. Összetartozásuk ugyan szoros, de Bodor világosan elkülöníti a két szereplőt egymástól.

Gábriel Ventuza — Sinistra Andrejéhez hasonlóan — határozott céllal érkezik Dolinára, ugyanis Hamza, a börtönbe ülő testvére azzal bízta meg, hogy hantoltassa ki meggyilkolt apja, Viktor Ventuza földi maradványait. Gábriel éveket töltött a városban anélkül, hogy bármit tett volna célja elérésének érdekében. A vérdíj, amit a Senkowitz nővérek visszajuttatásáért tűztek ki, azonban cselekvésre készítette, hiszen az ebből járó összegből kiválthatta volna mostohaapja tetemét. Később, mint kiderült, a tetem nem azonos az apjáéval, ráadásul mindeközben megérkezik a várva várt érsek. Ezt követően Gábriel és névtelen narrátortársa menekülésre kényszerül Ivano-Frankovszkba (Lányi, 2005: 1296).

2.2.3. *Verhovina madarai*

Hágók, hófedte hegycsúcsok, latyakos utcák, különös falvak, ikonikus és utánozhatatlanul egyedi nevek. Bodor Ádám műveiről elmondható, hogy új hagyományt teremtett a magyar irodalomban. Nemcsak a kritika, de már az irodalomtörténet-írás is létrehozta azon elméleti, stilisztikai kategóriákat melyekkel leginkább jellemezni lehet prózamesterünk eddigi alkotásait.

Hegedűs Imre ekképpen jellemezte Bodor Ádám munkásságát: „fenséges”, de ugyanakkor félelmetes is az általa alkotott világ, melyet irracionális eseményeket taglaló realizmussal és pontossággal ír le. A hatalom által irányított közösségben szorongó, identitásukat elvesztő emberek élnek, akiknek kiszolgáltatottságuk már olyan mértékű, hogy csupán rabtartóiktól függve képesek létezni. Magányos, dehumanizált szereplők a

társadalom igen alacsony fokán. Mindemellett megannyi csodás elemmel, metafizikai történésekkel színezett világ, mely gyakran eszünkbe juttatja a világhírű kolumbiai prózaírót, Gabriel García Márquezt, s annak mágikus realizmusát (Hegedűs, 2012).

„Két héttel azelőtt, hogy nevelőapámat, Anatol Korkodus brigadérost letartóztatták, megajándékozott egy vadonatúj Stihl motoros láncfűrészszel” — indítja bevezetőjét a regény, mely, mint egy jó tudományos munka: kulcsszavakat felhasználva eligazít és utal arra, hogy mire is számíthatunk a továbbiakban. A korábban bemutatott regények hasonló ütemmel, hasonló szerkesztéssel, egyedi hangulatukkal vonják magukra az olvasói figyelmet. A helyszínek, a szereplők, azok nevei, a fiktív elrendezések és az egyes narratív emlékek ismétlődése sajátossá teszi a szöveg megjelenítését. E hagyomány alól nem kivétel a Verhovina madarai című műalkotás sem, melynek szövegét elődeihez hasonlóan az „egy regény fejezetei” féle sorozatelvűség határoz meg. Fejezetei különálló novellákként is megállják helyüket, akár így is értelmezhetők.

A 2011-ben a Magvető Kiadó gondozásában megjelent regényben egy olyan helyszín tárul elénk, amely nagyon hasonlít a Sinistra körzet és Az érsek látogatásában feltüntetett térségekhez. A világvégi hangulatot nemcsak menetrend és a vonatközlekedés megszűnése tükrözi jól, hanem a perifériára szorult közösség élete. Olyan számkivetett hely ez, ahol a „település kocsonyás csendje remeg a háztetők fölött”... a madarak hiányának helye, az „imbolygó ködök, kénszagú meleg források, elhagyott tárnák és meddőhányók” vidéke. (Bodor, 2011). A „verhovina” szó — jelentése hegyvidék, ukránul és szlovákul többek között dombvidéket és a magashegység közötti területet jelenti (<https://irodalmijelen.hu/05242013-1520/aki-keveset-szol-bodor-adam-nyitott-muhelyben>) — szintén felkerült Bodor képzeletbeli topográfiájának listájára, így regény, s annak szereplői elkezdhetik benépesíteni a már nyelvben létrehozott fiktív tájat (Kiss, 2015:37).

Jablonska Poljana az egyes cselekményeknek helyszínt adó peremvidék, egy külvilágtól elszigetelt település, ahol mindenféle nyelvek nyomait magukon viselő, kétséges identitással, furcsa nevekkal ellátott alakok élnek (Lengyel, 2011: 60-61). A regényidő 21. századi, azonban Verhovina vidéke ennek ellenére olyan, mintha egyszerre lenne civilizáció előtti és utáni hely. Pénz helyett kuponokkal fizetnek, a technikai eszközök ismeretlenek, az asszonyok pedig a volt zsinagógába bevezetett termálvízben tisztítják ruháikat. Stihl motoros láncfűrészszel dolgoznak, kvad motorokkal járnak, időben pedig 2011-et írnak. A település történelme a legendák alapján a régmúltba nyúlik vissza, ahol már réges-rég letűnt a hőskorszaka, másfelől viszont mintha éppen most érne el a

végzet, s indulna hanyatlásnak — ahogyan azt a regény „Változatok a végnapokra” alcíme is erősíti.

De mi is a vég Bodor regényében? Az ott lévő közösség hanyatlása és pusztulása? Az erkölcsi érzékek fokának széthullása? A természet adta erőforrások lassú kimerülése? Vagy épp a táj idegen kézre való jutása, s ezáltal erőszakos kiszigerelése? Egy biztos: a regénybeli szereplők az utolsóként említett lehetőségtől rettegnek leginkább: az idegenektől és a gyarmatosítástól (Darabos, 2012:1153).

A természet kettősségét figyelhetjük meg, egyrészt abban, hogy közelsége egyszerre teremt biztonságot és otthonosságot az ott élők számára, másrészt viszont nyilvánvalóvá teszi, hogy a közösség és környezetének kapcsolata feltehetően visszavonhatatlanul holtpontra jutott, ugyanis: idegenek zavarták el a térség madarait, gyűjtötták fel méhkaptáraikat, mérgezték meg tavaikat. A szakadék egyre inkább mélyülni látszik a társas kapcsolatokban, az idegen látogatók távolságtartó, ellenséges megítélésében, egyre inkább sejtve, hogy a haldokló Verhovina története fordulópontjához vagy teljes lezárásához közeledik. Hogy valami végérvényesen megváltozik, azt egyedül csak — a nyomtalanul eltűnt — Czervensky (ez egyébként több Bodor szövegben is gyakran használt névváltozat) család érezte meg.

Turi Márton az Új Forrásban megjelent írásában olvashatjuk: „Verhovina lakói ennek az eljövendőben lévő lezárásnak az irányából értelmezik a körzet gyakran szürreális, meseszerű történéseit, egy apokaliptikus színezetű hanyatlástörténeti narratívát létrehozva” (Turi, 2012:73).

A mágikus tapasztalatok beépülnek a mindennapi élet történéseibe, azonban a transzcendencia jeleit is csupán rezignáltan képesek befogadni az itt élők. Különböző foglalkozásaik egy távoli diktatúra szimptomái is lehetnek, de cselekedeteiknek nincs oka, s céljaik sem hosszútávúak. A messzi hegyekben húzódó helyen még a madár se jár, kivéve azt a néhány környékre tévedt fiataalt, akik Anatol Korkodus brigadéros segítségével kövezik ki boldogulásuk útját: „madaraknak hívta őket, tudván, hogy a vége mindig az, hogy egy szép napon elrepülnek.” (Bodor, 2011:6).

A tizenhárom fejezetből álló szöveg elbeszélői perspektívája igazodik a korábbi művek elbeszéléstechnikájához. A Sinistra Andrej Bodorához hasonlóan az én-elbeszélő Adamje a szerző alteregóját jelölheti. A névanyag alkalmas a nyelvi szöveg vizsgálatára. A történetben szereplő család- és keresztnéveket megtalálhatjuk a fejezetek címeiben is: Anatol Korkodus, Edmund Pochoriles, Damasskin Nikolsky, Klara Burszen, Delfina

Duhovnik, Ignat Draganowitz, Isac Gold, Lorenz Fabritius, Hamilcar Nikonuk, Dominik Mawrocin, Nika Karanika, Olga Kapusztin, Madám Karabiberi, Brigitta Konuvalov, Zsedu Baba. Ők lakják Verhovinát és annak környező helyeit. Az általuk viselt örmény, szláv, ukrán, ruszin, román és zsidó hangzású nevek ismételtén Kárpátalja északi peremvidéke felé barangolják az olvasót. Különös, hogy a regénybe szinte alig szerepel magyar név. Ugyan Bodor magyar regényt írt, azonban szereplői nem magyarok. Csak a helyszín volt egykoron Magyarország része, emiatt a magyar nyelv mindössze fájó sajtás. Az egyetlen magyar ajkú szereplő a Transzilvániából Klara Burszenhez érkező magyar katonatiszt.

Ahogy azt már megszokhattuk Bodor Ádám korábbi regényeiben, a nevekhez fűzött történetek önmagukban is megállják helyüket, azonban a rövid prózai írások összekapcsolódása, majd összefüggő egészé válása könnyen belátható, ha megfigyeljük az első, illetve utolsó fejezet narratív szerveződését (Pál-Lukács, 2017:162). Az elbeszélő mindkét fejezetben felidézi Anatol Korkodus alakját. Az említett fejezetekben, vagyis a kezdetből és a zárlatból, az emlékezés narratív keretéből bontakozik ki a cselekmény (Pál-Lukács, 2017:162).

Adamról, a Monor Gledin nevelőintézetből Verhovinára átkerült fiatalemberről nem sokat tudunk meg azon kívül, hogy fejezetről fejezetre sorra veszi a neveket, e nevek viselőit, sorsaikat, bizarr helyzeteiket. Először Anatol Korkodus történetébe nyerhetünk bepillantást, akiről már a regény elején megtudjuk, hogy Adam nevelőapja. Az ő letartóztatásának, majd rejtélyes körülmények közötti meggyilkolásának története áll a regény központjában. Edmund Pochoriles alakjától, Svantz állatorvostól, Klara Burszenen, s Roswithán át, egészen a kiugrott lelkész Fabritiusig bővíthetnénk a szerző élő panoptikumát.

Bizonyos tekintetben a regény két részre oszlik: Bodor az első kilenc fejezetben felbomlasztott időkezeléssel vázolja fel az Anatol Korkodus halála előtti időket, majd a további fejezetekben visszaáramlik a történelmi idő, és nyomon követhetjük Jablonska Poljana közösségének fokozatos és folyamatos hanyatlását.

Verhovina elmúlását maguk a szereplők is siettetik azzal, hogy a külvilágtól elzárkózva az általuk normaként elfogadott — de a külső szemlélő számára sokszor megmagyarázhatatlannak és embertelennek titulált — hagyományaikba burkolóznak. A korábbi regényekkel párhuzamot vonva a Verhovinán élőkre nem jellemző az elvágódás, ehelyett inkább kitartanak megszokott világuk mellett: „Nincs jobb hely a végső búcsúra, mint Jablonska Poljana.” — hangzik el Edmund Pochoriles fogadó szájából, aki nem

sokkal kijelentése után felgyújtja magát. Öngyilkosságának okát magyarázhatnánk meneküléssel is, de sokkal inkább „teljes beteljesülése annak a helyhez kötöttségnek, amely legtöbbször csak tétlenséget és cselekvésképtelenséget szül” (Turi, 2012:74). Tehát az emberek még a halálukon túl is ragaszkodnak ahhoz a helyhez, mely velük együtt pusztulásra van ítéelve, hiszen a közelgő változás elkerülhetetlennek bizonyul.

Az egyre gyakrabban megjelenő idegenek fölött nem képesek uralkodni a helybéliek. A Sinistra körzet hegyivadászait és Az érsek látogatásának pópáit jellemező totális kontroll semmivé foszlik a Verhovina madaraiban. Az idegenek mindamelllett, hogy egyre erőszakosabban hatnak az itt élő közösségre, gyakran tesznek utalásokat a térség várható jövőjére. Az események előrehaladtával nyilvánvalóvá válik, hogy nem Anatol Korkodus, hanem ők a hatalom igazi képviselői. A Jablonska Poljanát irányító vízügyi brigadéros valószínűleg pont a „távoli hatalmasságok” miattuk veszíti el vezetői szerepét, majd egyben életét is. A verhovinaiak hiába nyomják el és rekesztik ki a betévedő idegeneket: ők maguk is egy olyan hatalmi rendszer áldozatává válnak, melynek pontos céljait nem képesek átlátni. Ennek következményeként pedig ugyanolyan kétségekkel közelednek egymás felé, mint a körzetbe érkező idegenek felé (Turi, 2012:75).

„A világirodalom tele van emlékezetes nevekkel, bizonyosságul, hogy semmilyen körülmények között nem mindegy, hogyan hívnak valakit.”

(Bodor Ádám)

III. NÉVADÁS SZEREPE IRODALMI MŰVEKBEN

„Nincs ősi nyelv cselekedet, mint a névadás.” – indítja bevezető gondolatát *A név hatalma címmel megjelent* Helikon. Ez valóban így van, hiszen a névadás, a név témája ősi és időtlen. Egy egyszerű példával élve, gondoljunk csak az egyik legősibb, legtöbbet vitatott könyvre, a legek könyvére, a Bibliára. A lexikonok a név címszónál a Genezist vetik fel, amikor is a világ teremtésekor Isten nevet ad a dolgoknak, majd felruhazza Ádámot, az első embert azzal, nevezze el az élőlényeket. A Genezis értelmezésében a névadásnak identifikáló szerepe van. Tehát valamit/valakit *azonosít*, megkülönböztet a másiktól.

Amikor egy írónak tulajdonnévre van szüksége, legtöbbször azok a nevek állnak rendelkezésére, mint az őt körülvevő nyelvközösség bármelyik tagjának. A névadást meghatározza az adott kultúra névrendszerének zártsága vagy nyitottsága. Vagyis: a névadónak egy adott névkészletből kell választania vagy a közneveket kötetlenül felhasználva, esetleg értelmetlen hangsorokat összevonva egy új tulajdonnevet kell létrehoznia. Az irodalmi név kitalálásának/megtalálásának folyamata is szervesen beépül a szereplők megteremtésébe (Vácziné Takács, 2018:22).

A tulajdonnév jelentésének legismertebb modelljét J. Soltész Katalin dolgozta ki, mely szerint a tulajdonneveknek jelentésszerkezete van, s melynek leglényegesebb elemei: a denotáció (a névadás szemléleti alapja), az információtartalom (a név tájékoztató tartalma), a konnotáció (a név asszociációs értéke) illetve az etimológiai jelentés (J. Soltész, 1979:24-33). A magyar névtanban különválnak a név információtartalma és konnotációja. Előbbihez azon objektívnak tekinthető információk összessége tartozik, mely a név által a névviselőről elárul; míg utóbbihoz a név által keltett (egyéni és közösségi) asszociációk tartozik (J. Soltész, 1979:31-32).

„A tulajdonnév meghatározott egyedi létezőt jelöl, jelentése objektív” — állapítja meg J. Soltész Katalin. Előfordul, hogy a tulajdonnevek által felidézett képzetek, a hozzá kapcsolódó asszociációk esetenként eltérőek, nemegyszer egyéni, jellegükből adódóan sokfélék lehetnek. Kovalovszky Miklós a nehezen rendszerezhetőséget, a téma elméleti komplikáltságát észlelve, a szépirodalmi gyakorlat szemszögéből vizsgálta meg a

konnotáció kérdését: „míg a tudósok vitatkoznak, az írók ösztönös érzékenységükkel fölismerik a nevek jelentését és jelentőségét, a bennük rejlő sajátos stílusértéket, a művészi hatás lehetőségét, a névvarázst. Ez a vonzóság a nevek belső titkaihoz az emberi lélek ősi örökségének, a névmágiának a nyoma.” (Kovalovszky, 1987:7)

Hajdú Mihály szerint az írók azért használják fel a tulajdonnevek konnotációját, hogy a nevek hangalakja vagy etimológiai jelentése különféle asszociációkat idézzon fel az olvasókban, melynek lehet egyaránt pozitív és negatív töltete. Hajdú elkülöníti az érzelmi és értelmi konnotációt. Míg az értelmi konnotáció alatt: a név valamelyik más szóval való összecsengését, alaki hasonlóságot/megegyezést illetve a névviselőhöz fűződő asszociációkat érti, addig az érzelmi konnotáció alatt: a név hangzásából fakadó hangulatot (Hajdú, 1997:130-131). Utóbbira jó példa a Sinistra körzet nevezetes Mustafa Mukkermanja, melynek már pusztán hangzása is autentikus. Van tartalma, lejtése és ritmusa. A név hangzása, zeneisége is egy olyan tényező, mely alapján megítélhetjük, hogy az adott név kellemes vagy kellemetlen (akár olyan nevek esetében is, melyekkel azelőtt sohasem találkozhattunk, amelyekhez semmilyen viszony sem fűz). (Kovalovszky, 1934:516-520)

Bodor egyik interjújában elmondta, hogy számára a Mukkerman név úgy hangzik, mintha valaki hirtelen, kínjában vagy a tréfa kedvéért rögtönzött volna egy németesen hangzó nevet. Az eredet homályában nyilvánvalóan a muki/muksó búvik meg, azonban ennek ellenére a név hangzása mégis autentikus. Ő azonban semmiképp sem szeretné, ha Mukkermannak hívnák, mivel annak, akinek a neve ekként hangzik, az merőben másképp képzelet el, mint magát. Hozzátette, hogy mindez különösen érvényes az irodalom stilizált világára, „ahol minden fuvallatnak, árnyalatnak jelenősége van.” (Balla, 2019:10)

Francois Rigolot *Poétika és onomasztika* címmel publikált írásában arról ír, hogy a tulajdonneveknek nincs értelmük, így ebből következően nem lehet rájuk alkalmazni a jelentés fogalmát. Megállapítása szerint a tulajdonneveknek nincs egyéb funkciója, mint pusztán az identifikáció, mely speciális módon megkülönbözteti vagy individualizálja az adott személyt vagy dolgot (Francois, 1992: 349). Azonban irodalmi vonatkozásban bővíti a jelentésadási funkciót: „Az irodalomban viszont a tulajdonnév, legyen az hely/ség/név vagy személynév, ugyanazon a jogcímen, mint a szöveg többi szava, feltöltődhet jelentéssel; ilyenkor a referens háttérbe szorul, hogy a jelölőnek a jelölthöz való viszonya hangsúlyozódjék. A szöveg „irodalmisságának” részeként, úgy tűnik, a tulajdonnév egy

hang- vagy írásbeli újramotiváltság elérésére törekszik, amelynek semmi köze nincsen apellatív eredetéhez.”

Hasonlóképpen Szabics Imre – Rigolotra hivatkozva – is azt állítja, hogy a költői nyelvben a tulajdonnevek – azonosító funkciójukat felülmúlva – motiváltakká válhatnak. Persze nem teljesen önmagukban, hanem legtöbb esetben a szöveg globális jelentésétől, összhatásától függően. Mindez arra enged következtetni, hogy a tulajdonnevek jelentéssel való felruházása nem egyszerűen eltérés az általános szemantikai normáktól. Ahogy a szöveg hatással van a nevekre, úgy a nevek is a szövegre (Szabics, 1992:366).

Az irodalmi névadás fontosságakor meg kell említenem Kosztolányi Dezső gyakran idézett reflexióját. Számára a névadás egyfajta teremtés, hiszen ahogyan szereplő, úgy a tér is a névvel együtt jön létre. A teremtést követően önálló életet él a szerzőtől, „létrejöttkor meghatározza viselőjének sorsát” (Ádám, 1992:392). A nevek megalkotói számára fontosak a nevek: „Ezek együtt jelennek meg alakjaikkal. Ha nevük van, akkor már élnek is. Téves azt hinni, hogy a regényíró neveket keresgél nekik s tetszés szerint ennek vagy annak hívja őket. Csak az életben lehet miniszteri engedéllyel nevet változtatni. A képzelet birodalmában ez még sohase sikerült. Egy regényem írása közben felötlött bennem a gyanú, hogy a főszereplő neve a csengésében hasonlít egy ismert emberéhez, esetleg azt a hitet keltheti, mintha rá céloznék. Elhatároztam, hogy a nevet megváltoztatom. Miután jócskán előrehaladtam, körülbelül száz oldalon kellett visszamenőleg kitörölnöm az eredetileg önként kínáló nevet s egy másikkal helyettesítenem. Erre megbénult a tollam. Hetekig hevert ott a kéziratom, anélkül, hogy hozzányúltam volna. (...) Végre cselhez folyamodtam, újra visszaállítottam mind a száz oldalon az eredeti nevet s akkor megint úgy ment minden, mind a karikacsapás. Közben azzal áltattam magam, hogy hősömet akkor keresztelek más névre, ha kéziratomat nyomdába adom. Természetesen erre se került sor. Ezekkel az álomfigurákkal nem lehet tréfálni; bosszút állnak rajtunk.” (Kosztolányi, 1957)

Radnóti Sándor az *Élet és Irodalom* című irodalmi-kulturális-közéleti folyóiratban megjelent *A megtalált hely: Bodor Ádám 70.* című írásában úgy véli, hogy Bodor Ádám semmiképpen nem a vele közvetlenül megtörtént eseményekből merít ihletet, hanem sokkal inkább a képzelet szabad termékének tekinti írásait: „Bizonyos, hogy Bodor Ádám irodalmunk legnagyobb névadói közé tartozik. De a névadás különös jelentősége másra is rámutat. (...) munkái fordított viszonyban állnak a mindennapi valósággal. Számos anekdotája van arról, hogy utólag megtalálta a berlini telefonkönyvben a Muckermann

nevet, hogy utólag fölfedezte az északi Kárpátokban a jelentéktelen Dobrin patakocskát, sőt, hogy erdélyi éveiben az Egy hely, ahol kosarakat fonnak című novellája nyomán egy kosárfonó műhely dolgozói olyannyira magukra ismertek, hogy bizonyos helyreigazításokat kértek. A képzeletnek ez az uralma azonban egyben a szöveg uralhatatlanságát is jelenti (a megtalált helyről az író maga sem mozdíthatja ki, ami oda került). A nevet tehát nemcsak adja, hanem kapja is. S ez éppúgy teret nyithat egy romantikus, mint egy posztmodern poetológiai olvasatnak, továbbá teret nyithat az úgynevezett referenciális és az úgynevezett öreflexív olvasatnak is.” (Radnóti, 2006:7)

Bodor Ádám állítása alapján a műveiben szereplő alakok neveinek nincs valóságalapja. Az általa használt neveket nem személyes találkozások, hanem képzeletének szüleményei ihlették, hiszen alakjai akkor kezdenek igazán élni, ha ő maga találja ki őket. Azt teszi velük, amit akar, amit egyéniségük megenged. Egy általa ismert, valóságos, létező alakkal nem igazán tudna mit kezdeni, mivel képzeletének ott már nincs dolga. Az már eleve készen van. „Mit mondjak, meghökkentő volt, amikor egy általam nagyra becsült személyiség egy emlékezetes novellám olvasása után megkérdezte, hogy milyen körülmények között talákoztam az illetővel, akiről a novella szól (...) alig akarta elhinni, maikor megvallottam neki, hogy bizony sehol. Hogy a történetet, benne a hőst szőröstől-bőröstől és sorsával együtt én találtam ki.” (Bodor, 2021:113)

Összességében az irodalmi névadás vizsgálatának napjainkban is feltáratlan területének tekinthető, hogy az író milyen elsődleges szempontok alapján ad nevet hőseinek, annak tudatában, hogy az olvasó névvel kapcsolatos előismeretei, s névkompetenciája befolyással vannak az irodalmi név értelmezésére. Továbbá kérdéses, hogy milyen irányban hatnak egy mű megítélésében a névhez kapcsolódó szubjektív többletinformációk közötti lehetséges eltérések. Az egyéni képzeteket, hangulatokat és asszociációkat keltő nevek alkalmazásakor előfordulhat, hogy az író elgondolásai nem találkoznak az olvasóéval. Az ilyen nevek és a viselőjükhöz fűződő kapcsolatuk, a jellemzésben játszott szerepük értelmezése nagymértékben függ az olvasó képzeletétől, ennek okán az író gyakran fűz hozzájuk direkt értelmezéseket (Kovalovszky, 1934:44-45).

3.1. Bodor Ádám névadási gyakorlata

A névadási indíték kezdetektől fogva az írói, irodalmi névadás kutatásának középpontjában állt. „Vajon érzi-e fontosságát az író, elmélkedik-e a név megválasztásáról, hangzásáról, jellemző erejéről, hős és név összeillőségéről? — teszi fel a kérdést Kovalovszky Miklós.

A fentiek alapján minden névtani elemzés számára alapvető kutatási terület az, hogy miért épp azt a nevet választják, milyen megfontolások vagy ösztönös indítékok vezetnek az írókat, amikor hőseinek nevet ad. A névadási indítékok feltárása rendkívül összetett feladat és többségében csak a vizsgált irodalmi mű felől közelíthető meg; maga a névadás minden esetben nyelvi, kulturális, olykor ideológiai közösséghez is kapcsolódik, s kisebb-nagyobb közösség révén valósul meg (Farkas, 2014:124), éppen ezért például alapvető információkat adhat az adott kor névízlésének, névdivatjának felderítése is.

Megesik, hogy maga az író vall névadási folyamatáról, névválasztási szokásairól (ezen információkat mindig ki kell egészíteni a névadás egyéb mozgatórugóival). Alapvetően fel kell kutatnunk a mélyebben meghúzódó motivációkat, az asszociációkat és azokat a rejtett kapcsolódási pontokat, melyek túlnyomórészt lélektaniak (Hajdú, 2003a:819). Amikor az író hozzáfűz az általa adott névhez egy-egy magyarázatot, az mindig értékes adaléka az írói névadás tudatosságának. Bár Bodor nem épp a bőbeszédű emberek hírében áll, azonban akadnak kivételes esetek, amikor egészen részletesen beavatja olvasóját a névadása folyamatába. A *Börtön szaga* és *Az értelmezés útvesztői* című interjúkötetekben ezt többször meg is teszi mind személy-, mind pedig helynevek esetében (például: a hatszáz kilós kamionsofőr Mustafa Mukkerman vagy Dobrin névadása esetében).

A névnek, ahogy a névvesztésnek is meghatározó szerepe van Bodor művében. Valósággal egyéni történelmük, történetük van. „Ha megpróbáljuk elképzelni, milyen sorsa lehetett annak a családnak, amelyikből Mustafa Mukkermann, Jean Tomoioaga ezredes, Cornelia Illarion származott, hogy Varga volt-e eredetileg Aron Wargotzki, már előttünk is van az újkori Erdély története, be- és kiköltöző népcsoportokkal, elukránosodott lengyelekkel, elnémetesedett törökökkel, elörményesedett magyarokkal, minden rendű és rangú románokkal, és valamennyien ugyanazt akarják: még egy bögre kását, még egy pohár denaturált szeszt, túlélni valahogy azt a kusza örületet, amiről már senki sem tudja, hogy hogyan alakult ilyenné, és azt még kevésbé, hogy hogyan lehetne megszabadulni belőle.” — írja Bodor Béla az *Andrej a rengetegben* című írásában.

Az irodalmi neveknek morfológiával és szerkezettel kapcsolatos jellemzőik vannak. Például a nevek morfológiai elemei a névviselő etnikumára is utalhatnak. Farkas szerint azonban hajlamosak vagyunk túláltalánosítani és etnikai szimbólumnak tekinteni a családneveket (vö. Farkas T. 2009a, 2010a). Tipikusan ezekhez a morfémákhoz kötődnek a következő etnosztereotípiák (Slíz, 2013a: 85):

- délszlávként kategorizáljuk az *-ics/-vics/-evics/-ovics* végződésű családneveket;
- orosz, cseh vagy szlovák névviselet juttat eszünkbe az *-ov/-ova* végződés;
- a *-sky/-sky/-szky* lengyelt; az *-ák* szlovákokot.

Bányai Éva tanulmányában olvashatjuk, hogy Bodor Ádám névadási gyakorlata szorosan összefügg a nyelv- és a világszemléletével, nyelvi világteremtésére jellemző, hogy szöveg- és térkonstituáló szereppel bír. Az általa használt tulajdonnevek, személy- és helynevek szervesen beépülnek a művek poétikai rendszerébe. Névadási szokását jól példázza az ironikus hangvitelű önreflexiója, mely szerves része az írói írástechnikájának elrejtésére, továbbá a megfejteni vágyó olvasás viszonylagosítására (Bányai, 2008:51). A Zangezur hegység című könyvében írja: „Manyevuc, Manyevuc – ez a név járt Lamos fejében, miközben a metró mozgólépcsőjén állva a kijárat felé közeledett. Reggel, ébredése pillanataiban költözött bele ez a név (hangzása után csakis személynév ez, nem pedig gyümölcsök, betegséget vagy rendtartási előírást jelölő szó), és azóta képtelen szabadulni tőle. Manyevuc vagy Manyevutz: többféleképpen is lehet írni a nevet. Kicsit örményesen hangzik, bizonyára a vuc vagy vutz végződése miatt, s ezzel az Issekutz tulajdonnévre emlékeztet, ám az is igaz, laikus ember számára a Manye valamivel örményesebb, mint az Isse. Bár tudja a fene. Ha létezik Manyevuc nevű ember, az föltétlenül görnyedt hátú gyógyszerész, nőtlen, alapos és megbízható embere a szakmának.” „Valahol errefelé találkozni fogunk vele. Puha, ez a neve. (...) Tulajdonképpen, hogy az igazságnál maradjunk, nem is Puhának hívják – mondta a csatornamester. – Van neki rendes neve. Csak én nevezem így, Puhának. Szeretek különböző neveket adni embereknek. Elnevezek valakit így vagy úgy.”

Az író névadásából további titkokra is fény derülhet: egyik már-már sajátos fogása a zavarkeltés. Gondoljunk csak a Sinistra körzetre, ahol az elbeszélő családneve gyakorlatilag ugyanaz, mint az íróé. De megemlíthetem akár a Verhovina madarai egyik szereplőjének nevét is, ahol szintén névbeli hasonlóságot fedezhetünk fel, ugyanis a többször első szám első személyben megszólaló főhőst: Adamnak hívják. Ez a fajta eljárás egy olyan olvasói reflexet és elvárást indít be, amelyet az író szándékosan nem elégít ki. Másfelől megközelítve, viszont Bodor névadása sokszor éppen a névvesztéssel függ össze (Radnóti, 2006:7).

Balla Zsófia által készített interjúban Bodor egyik válaszában kirajzolódik, hogy ő maga is fontos szerepet tulajdonít a névadásnak. Elmondása szerint egy jól megválasztott névnek hangulati hatása van, amely magával hozza a kitalált szereplők személyiségét. A

névből áradó hangulat sokszor hatással van az események alakulására, a maga klímájával befolyásolja az olvasó képzeletét. Egy jól kitalált névvel könnyebb dolgozni. Egy közömbös nevű hős legtöbbször közömbös, jelentéktelen alak, akinek egyénisége határokat szab az író képzeletének. A világirodalomban számos emlékezetes és jelentéssel bíró névvel találkozhatunk. Ami biztos: semmilyen körülmény között nem mindegy, hogyan hívnak valakit.

3.2. A nevek identifikáló funkciója

A tulajdonnevek legalapvetőbb funkciója az identifikáció, vagyis az azonosítás. Kiefer meghatározásából kiindulva: „A tulajdonnevek szemantikailag címkék, amelyeket egyedek azonosítására használunk.” (Kiefer, 2000:140). Ugyanakkor az azonosítás mellett egyben megjelölő szereppel is bír, mivel az irodalmi szövegekben szereplő egyéneket, objektumokat egyértelműen megjelöli (Tóth, 2014:71).

A denotáció (jelölés) és az identifikáció (azonosítás) bonyolult viszonyának kérdéskörével Hajdú Mihály foglalkozott. Kutatásának alapkérdése a következő volt: a tulajdonnév azonosítja, vagy csak megjelöli a névvel felruházott egyént? Szerinte a névadás gyakorlata a denotáció, a névhasználaté, névvizsgálaté az identifikáció (Hajdú, 2003a). Utóbbi szerepe kettős ugyanis a név állandósága biztosít afelől, hogy az adott szereplőt mindig egyazon szereplőnek ismerjük fel, a név kizárólagossága pedig lehetővé teszi számunkra, hogy mindig meg tudjuk különböztetni a többi szereplőtől (Vácziné Takács, 2018:40). Vagyis az azonosító funkcióban egyszerre van jelen: a felismerhetőség illetve a megkülönböztethetőség. Az olvasó számára leginkább akkor rajzolódik a nevek ezen funkciója, amikor az olvasott szövegben azonosító mondatokkal találkozunk, melyekben a tulajdonnév egyértelműen összefonódik a jelöltjével. A név változatlansága mindemellett hozzájárul ahhoz is, hogy a nevet viselő személy mozoghasson és változhasson a kitalált térben és időben (Vácziné Takács, 2018:40).

Bulgakovi értelemben a név egyben hatalom is, mely egyrészt a név viselőjének világ fölötti, másrészt a névadó által megnevezett egyén fölötti hatalmában bontakozik ki. De beszélhetünk-e a név hatalmáról, amikor egy olyan világba csöppenünk, ahol a rendszernek kiszolgáltatott ember, elvesztve nevét és ezzel együtt (egykori) identitását, álnevet kap? Sinistra körzetben a névadás identifikáló szerepe már a történet elején elbizonytalanítja az olvasót. A kapott álnev a körzetbe való tartozást erősíti, s biztosítja

viselőjét, hogy a rendszer részévé váljon. Az új névvel a korábbi identitás is átformálódik, viselője lehetőséget kap az új életre vagy épp általa veszítheti el. Akár a felismerhetetlenség érzését is nyújthatná, persze nem egy bodori történetben, ahol a hatalom mindentudása szövi át a körzet minden szegletét. Sinistra körzetében a név nem láthatja el identifikáló szerepét. A nyakba lógó dögcédulák, álnevek viszont sokkal inkább, mivel azok leginkább adminisztratív szempontból látják el azonosító funkciójukat.

Kovács Béla Lóránt a következőt állítja: „Az Andrej Bodor álnev olyan üres teret hoz létre, amely alkalmas arra, hogy benne különböző történelmek hozzáférhetővé váljanak, de ahhoz már túl tág, hogy egy szereplő identitását biztosítsa.” Szintén az ő megjegyzése: „Andrej Bodor – mivel tudása meghaladja annak a szereplőnek a tudását, akit jelöl, azért – egy kollektív emlékezet hangjává válhat.” (Kovács, 2005:159).

Az identitás köré csoportosuló problémákat a név és annak viselője közötti bizonytalan és ellentmondásos viszony is jól szemlélteti. „Szóval maga az./ Én. / És mi a neve?/ Nem tudom. Elvesztek az irataim. / Akkor jó. Minden rendben.” (Bodor, 1992:24).

Politikai megbízottak, ezredesek törlik meg a családfő hagyományos értelemben vett névadási gyakorlatát azzal, hogy (ál)nevekkel ruházzák fel a körzetbe érkezőket. Az identitást teremtők hatalma önkényes és megkérdőjelezhetetlen. A korábbi név „elvesztése”, az ékszerként lógó dögcédula feltétele a beilleszkedésnek, ugyanakkor jelképes előrevetítése a jövő eseményeinek.

A történetben egyedül Béla Bundasian – Andrej fogadott fia – az, aki ezen a néven élt még a körzetbe lépése előtt is. Amikor Andrej említést tesz fogadott fia száműzetéséről, szerelmi életének történeteiről, illetve a körzeti lelőhelyéről, akkor is ugyanezt a nevet említi. Ő az egyetlen olyan szereplő, aki mindvégig megőrizheti személyiségének integritását. A nevelőapja iránt érzett megvetésével és végezetül az öngyilkosságával elutasítja mindazt, amit a körzet és egyben a hatalom kínál.

A Verhovina madaraiban a Jablonska Poljanán élőknek, de még az utazóknak is (túlnyomórészt) egyetlen identitást meghatározó jegyük van: a szaguk. Ahogyan Az érsek látogatásában, úgy ebben a regényben is a szagukról azonosíthatóak be az emberek (például: Kotzofan pópa a bogárszagáról, Demján és Kozma szerzetesek pedig avas szagukról). A termálvizek kénes szaga az itt élők agyába is beszívárog, emiatt delejes álmok és jelentések határozzák meg gondolatvilágukat.

Az érsek látogatásában a név nélküli narrátor, illetve Gábiel Ventuza, az irataikat, s ezzel együtt identitását elvesztve érkeznek Bogdanski Dolinára. Az elbeszélő névtelenségét

okozhatja a Gábriel Ventuzával való felcserélhetőség, az alakjába való belemosódottság. De akár a rejtegetnivaló tevékenységével, a titokzatos tetteivel is magyarázhatjuk, melyeket névtelenül, az azonosíthatósága nélkül sokkal könnyebben véghez tud vinni, sokkal gördülékenyebben meg nem történtté tudja nyilvánítani (Bányai, 2018:42-43). Az Andrej Bodortól megszokott távolságtartó, olykor ironikus hang tovább él Az érsek látogatásának narrátori hangjában.

Az álruhák, idegen öltözékek, kiegészítők használata nem ismeretlen az itt élők számára hisz ez által cserélhetnek szerepet, s egyben identitást is. Így válik a sinistrai hegyivadász-ezredes kollektíva dolinai szerzetes-archimandrita csapattá, ekképpen vedlik tábori lelkésszé a papi ruhát magára öltő Gabriel Ventuza. A villámsújtott arcú Natalai Vidra saját maga formálja, változtatja meg kinézetét napról-napra: „A helyet egész nyáron a legvadabb villámok látogatták, és alig akadt a hegylakók között olyan, aki ne viselte volna magán az égiháborúk nyomát. Belecsapott a villám már Natalia Vidrába is, kihullott tőle az egész haja, nem maradt egy szál szőre sem, de még a pihék is eltűntek róla. Szemöldökét például ceruzával rajzolta magának, reggelente mindig más- és máshová, ettől minden nap egy kicsit más lett az arca. Nem lehetett betelni vele.” (Bodor, 1999:10)

A vörös kakas külső megjelenése alapján kapta nevét, amikor az éjjeliőr megpillantotta, majd azonnal meg is keresztelte. Piros haja, hosszú szakálla miatt ragadt rá ez az egyszerű, de mégis sokatmondó név. Külső jellegzetességéből fakadó neve arról biztosít bennünket, hogy identikusnak azonosíthatjuk az idegent a nevével. Andrej évekkel későbbi visszatérésének szempontjából meséli el a vörös kakasra utaló tulajdonságokkal való találkozását: „Már-már elmerengtem régi dolgaim fölött, amikor a közelben két darab vörös parókát találtam; fenyőgallyra akasztva, himbálózva szikkadoztak a szélben.” (Bodor, 1992:15) Ebben a szövegrészben megfigyelhető az identifikáció hiánya. Csupán kellékek, maszkok, szerepek vannak, de mögöttük nincs senki és semmi (Bányai, 2008:45).

3.3. Helynevek, terek

A név megjelölő és azonosító szerepén túl, bevonva az asszociációs tereket: felidéz, megidéz és viszonyokat teremt meg — olvashatjuk Bányai Éva *Térképzetek, névtérképek, határidentitások: A Bodor-próza tér- és névpoétikája, valamint hatása néhány kortárs magyar elbeszélő műben* című tanulmányában. A Bodort és műveit értelmezők többsége – például Bengi László (1997): *A szövegszegmentumok iterációja mint az epikai világ*

megalkotása. Bodor Ádám: *Sinistra körzet*; Pozsvai Györgyi (1998): *Bodor Ádám. Monográfia*; Dömötör Edit (2002): *Bodor Ádám: Az érsek látogatása – „mint második regény”* stb.) problematizálták a bodori névadást, valamint annak epikai világra gyakorolt hatását (Bányai, 2008:25).

Gyakran előfordul, hogy az írók valóságos helyneveket alkalmaznak, a faluból várost csinálnak, más vidékre helyezik az adott helyet, mint ahol eredetileg fekszik, vagy épp a meglévő nevektől függetlenül, egy új helynevet teremtenek. Bodor Ádámra utóbbi jellemző, mivel leginkább fiktív, földrajzilag is csak nehezen behatárolható térben, sajátos hangulatú peremvidéken mozognak szereplői. Bodor szerint alkat kérdése, hogy ki hogyan választja meg a helyszínek neveit; akadnak olyan alanyi beállítottságú írók is, akik egy életen át saját történeiket és környezetüket írják le. Ő azonban kizárólag csak olyan történeteket képes megírni, melyeket ő maga talál ki. A képzelet szabad mozgása sarkallja, a felfedezés öröme, a spontaneitás, az, hogy sokszor még ő sem ismeri történetének végkifejletét (Bodor, 2021).

A regény megértését különös módon nehezíti, hogy a természet mindig csak kis részletekben jelenik meg a szövegben. Mintha nem is létezne összefüggő valóságként. Pedig Andrej Bodor történetének elbeszélése is egy természeti látvánnyal, egy természeti szemlével kezdődik. Leírja azt a tájat, mellyel akkor szembesült, mikor megérkezett a körzetbe. Csakhogy nem egy létező, valóságos tájról olvashatunk, hanem egy helymeghatározást kapunk: „(...) a fenyves fekete gallérja fölött villóztak a Pop Ivan és Dobrin jeges tornyai.” — azonban a pontos utalás ellenére sem jelöl valóságos földrajzi helyet. Tordai Zádor írja *A távcső művészete* c. írásában, hogy Pop Ivannak nincsenek tornyai s az ukrán határ sem a lejtőin húzódik. A hegyet sokkal beljebb, Kárpátalján találhatjuk meg. Azonban Erdélyben több Dobrin is létezik, csak épp másféle (Tordai, 1996: 1654).

Bodor Ádám egy interjúkérdésre adott válaszában elmondta, hogy Pop Ivan hegyorom az egyetlen, mely ténylegesen fellelhető a térképen, s körülbelül azon a tájékon, ahová történeteit is helyezte. A hely vitathatatlanul támpont arra nézve, hogy az író megközelítőleg hová is képzelte Sinistra helyszíneit. Az interjúkötetben kifejtette a név jelentőségét, mennyire magával ragadta, az emberei nevet viselő hegycsúcs.

A Sinistra megjelenése után számos kritikus elemzésbe kezdett, amikor Bodor névadási szokásait fejtegették, s akadt közülük olyan is, aki a Dobrin helységnevet egy román családnévre vezette vissza. A kevés szavú ember hírében álló Bodor, föllebbentetve

a titok fátylát, feltárta a névadását megihlető emlékét. Még ifjú korában, amikor a Gyulai-havasokban barangolt, találkozott egy turistával. Amikor megpihentek egy hegytetőn, számba vették a környékbeli magaslatokat. „Ennek végeztével elmutatott messzire, túl a Jára vizén egy ködöktől homályos völgyre, és azt mondta: az ott Dobrin. A Dobrinból nem látszott az égvilágon semmi, de a név, hangzásánál fogva, azonnal megragadt bennem, és ahogy telt-múlt az idő, megtelt valami sejtelmes, örökösen ködfátylak mögött rejtőzködő világ titokzatos elemeivel.” (Balla, 2019:168-169)

Számára évtizedekig titokzatos volt a hely és azt is maradt, mivel ez idáig sem jutott el oda. Több évnyi lappangás után a név egyszer csak fölbukkant, és megtalálta érdemleges helyét a Sinistra fiktív történelmi, földrajzi közegében. Fikció vagy sem, a regény belső szerkezetéből, viszonyából sejthető, hogy helyszíne az északkeleti Kárpátokban, Máramaros környékén keresendő.

Barátjától, Orbán György zeneszerzőtől kapott egy Radnai-havasokat ábrázoló térképet: „Egy alkalommal kinyitottam (...) és ujjammal ráböktem arra a tíz kilométer sugarú, ami Sinistra geográfiai megfelelője lenne. Ujjbegyem közelében egyetlen szó virított: Dobrin. Egy jelentéktelen patakocska neve. A döbbenettől azóta sem ocsúdtam fel. Az ember addig-addig ügyeskedik, amíg kitalálja a szintiszta valóságot.” (Balla, 2019:169)

Pop Ivan és Dobrin mellett, több olyan földrajzi tulajdonnév is szerepel a műben, melyek közismertek: Ivano Frankovszk, Medvegyica folyó, Tiraszpól, Al-Duna, Orsova, Mangalia, Komarnik, Csernovitz stb. S hogy az író járt-e ezeken a létező helyeken, arra ekképpen válaszolt Lukács Laurának: „Ha úgy vesszük, hogy a fikciónak, a kitalált helyeknek létezik egy valóságos földrajzi másuk, akkor igen, egyik-másiknak a közelében.” Megemlíti Tiraszpolt, mely a Dnyeszteren Túli Köztársaság fővárosa. De miért éppen tiraszpoli zsoldosfélék szerepelnek a regényben? Bodor rövidre fogva válaszolt: „Mert úgy éreztem: kellőképpen gyanús hely. A név hangzása lódította meg a képzeletet.” (Lukács, 2006). És Tiraszpól kétségkívül a valóságban is gyanús hely: egy szuverén államon, Moldávián belül található vitatott státusú, a nemzetközi jog által el nem ismert köztársaság székhelye. Olyan, mint Bodor Ádám világában számos más település is: realiztikusan irreális.

Bodor óva intve az etimológizáló kutatókat, felhívja a figyelmet arra, hogy az általa használt nevek közül mindössze Pop Ivan található meg a térképen, állításának ellenére bizonyíthatóan több van.

Az író visszatérő motívuma, hogy az általa megalkotott térnek jelentéskonstituáló szerepe van. Jelentéskonstituáló eljárása novellásköteteinek címében is jelen van: *Milyen is egy hágó? Zangezur hegység, Az Eufrátesz Babilonnál* stb. Bodor prózáira jellemző, hogy a helyteremtésnek jelentésszervező szerepe van; a Sinistra körzet már címével is ezt erősíti. A Sinistra körzet és Az érsek látogatása című regényekben a nevek és a megnevezések behatárolják a szövegteret, ugyanakkor megjelenési formájuk bővítik is, mivel azok változatossága mozgásba hozza a különböző etnikumok jelölőit. A határlét térbeliségének artikulálódása lehetőséget teremt egy új identitásforma kialakításához (Bányai, 2008:6).

Kis Gabriella *Multikulturalizmus – korunk alapszava* címmel megjelent tanulmányában leírt meghatározásával élve, a multikulturalizmus „veszélyként, fenyegetésként értelmezi a kultúrák találkozását, a kulturális sokszínűséget. A multikulturalizmus bár gazdagíthatja az életforma-kínálatot, magatartásmintákat, szerepeket, növelheti a kreativitást, ugyanakkor bizonytalanságot, félelmet, sőt agressziót kelthet a saját vagy a másik csoportban, főleg élesedő (individuális vagy csoport) versenyben (...) A multikulturalizmus elkülönülő kultúrák együttélése, együttlétezése, de nem dönti el, hogy milyen a kapcsolat, viszony közöttük.” A multikulturalizmus fogalma a modern illetve a posztmodern társadalomban az idegenek, a menekültek bevándorlásával, letelepedésével és problémáival alakult meg.

A vizsgált irodalmi művekben lévő változatos nevek és a szöveget behatároló helynevek vizsgálata különféle értelmezési stratégiákat eredményez. Az eltérő kulturális és nyelvi feltételezettségre utaló nevek egyvelege — román, ukrán, német, török, örmény, lengyel stb. — rávilágít arra, hogy érdemes a műveket geopoétikai szempontból is értelmezni.

A geopoétika térképzet, mely magába foglalja a világlátást és szemantikai szerkezetet, továbbá (ön)értelmező szereppel bír (Faragó, 2001:8). A gyakran előforduló, soknyelvű nevek azt az érzést kelthetik az olvasóban, hogy térben távoli helységek kapcsolódnak össze. (Bányai, 2008:9). A leszűkült kulturális térben játszódó cselekmények abszurditása, hogy a feltételezett (és viszonylag lokalizálható) terekben az eltérő nemzetiségek ősidők óta együtt, egymás mellett és egymásra hatva, mondhatni „összefonódva” élnek.

Ahogy a Sinistra körzetében, úgy Az érsek látogatásában is a határ formálja a teret, amely zártságában egyúttal nyitottá teszi a szövegteret. Az érsek látogatásának helyszíne a határt konkrétságában is jelképezi, a természeti csapás miatt viszonylagossá

vált helyszín identifikációja is relativizálódott — írja Bányai Éva a tanulmányi értekezésében. Nem lehet elkerülni a Sinistra körzettel való összevetést, hisz még a helyszín is hasonló. Arra következtethetünk, hogy a cselekmény a Kárpátok környékén, illetve több határ közelében játszódik, ahol ukránok, magyarok, lengyelek, görögök, örmények, románok és cigányok élik mindennapjaikat.

Kálmán C. György *A szeméthalmok tövén* című írásában Bogdanski Dolina területének elhelyezkedését tanulmányozva kifejti, hogy „a város neve tótos, Bukovina közel van, a folyó a Tiszába ömlik”. Ez a terület csakugyan kelet irányában nyílik, mivel a „Tisza a legnyugatibb azonosítható földrajzi név, de Odessza és Jereván mintha csak a szomszédban volna” (Kálmán, 2002). Akik valamilyen oknál elmenekülnek, azok mind keletre tartanak, mint számukra nem is létezne Európa nyugati része.

A folytonos mozgás, elmozdulás miatt előtérbe lép a kulturális tér heterogenitása: a saját kultúra narratíváitól való eltávolodás, majd visszatérés eredményeképp leírhatóvá válik egy másik kultúra. Az idegenek és őslakosok körében megjelent másság fogalma egy tapasztalat előfeltételeként, térteremtő mozzanatként tágítja a teret (Faragó, 2001:10).

Tehát a hely lokalizálhatósága, leírhatósága a határaiból és rögzítettségéből adódik. Azonban a tér a saját világunkon kívül eső dolgok és annak hiányáról való tudás miatt válik folyamatosan tágíthatóvá. Például a Sinistra körzetet helyként is értelmezhetjük, mivel behatároltsága okán lokalizálható; mindemellett térként is értelmezhető, többek között az olyan átutazóban lévő idegenek miatt, mint: a kamionsofőr Mustafa Mukkerman. Ugyanez igaz az érsek látogatására és a Verhovina madarára, ahol a Verhovinára érkező ismeretlen egyenruhások vagy a soha nem látott kék rendszámú Nissan Patrollal berobogó átutazók érkezésükkel tágítják a teret.

Bányai Éva észrevétele, hogy a Bodor művekben a nevek „valamiféle térhez kapcsolódnak”. Az általa vizsgált román asszociációs tereket mozgó neveket Dömötör Edit is etimologizálta, értelmezte, melynek eredménye nem sokat változtatott Bányai értelmezésének következtetésén. Bányai szerint azonban megjegyzésre szorul, hogy Dömötör a Paltin-berek eredetét a román 'palit'-ra, helyesebben a 'pălit'-ra vezeti vissza, melyhez az „elsárgult, fonnyadt” jelentést társítja. A 'pălit'-nak ezen kívüli szótári jelentése a következő: „megütött, megcsapott”, „megperzselt, kiégett”, „barna, napégette”. A történetben szereplő Paltin-berekre — ahová a papnövendékeket viszi a narrátor, hogy villamost nézzenek — sokkal inkább a kiégettség, a múlt emlékeinek szertefoszlása

jellemző. A paltin egyszerű jelentése: „juhar”. Nem kizárható az sem, hogy a szövegben szimplán csak „juhar-berek” jelentéssel rendelkeznek.

A Verhovina madaraiban — a korábbi regényekhez viszonyítva — a tér első olvasatra több állandóságot mutat. Nincs természeti katasztrófa, melynek következtében átkerül a város a folyó túloldalára, nincs konkrét vagy közeli határ (annak ellenére, hogy a szöveg szerint a hegyeken túl, Transzilvánián helyezkedik el, nem tudjuk pontosan hány hegyen is túl). Bányai szerint, ha megpróbáljuk a korábbi regények által felkínált lokalizációs technikákat Verhovinára generálni, akkor rájövünk, hogy e közeg: hangulatában és jellegében is hasonlít a korábbi terekhez. Azon túl, hogy egy valós ukrajnai település neve, továbbá kapcsolatban áll Czernowitz-cal illetve Lemberggel — „a fikción belül is a túliságot reprezentálja”. (Bányai, 2016:69)

Medwaya hegyes ormai, Jablonka völgyei, Paltin leejtői, Jablonicka partjai, a Néma erdő és a Brusztynai-tavak színesítik a domborzati térképet, miközben mindent átjár a kilenc termálforrások kénes szaga (Görföl, 2012). Bányai Éva *Verhovina madarai* című írásában olvashatjuk, hogy Verhovina a változás és a váltás, a nem ismert, de sejtett fordulat határán helyezkedik el. „Állítólag az egész völgyet egy Haraklán Bazil nevű gazdag idegen vette meg, aki a hegyeken túli messze síkságról (...), bizonyos Coltwadkert, Holtwadkert, vagy valami más hasonló nevű mesebeli helyről származik.” (Bodor, 2011). Ez a világ, Verhovina vidéke, melyet átszel a Jablonka nevű folyó, egyszerre varázslatos és nyugtalanító.

Jablonska Poljana — mely egyben elsődleges helyszíne az egyes regénybeli történeteknek — hiába eleveníti fel bennünk nevével Jaszna Poljanát, a tolsztoji humanizmus jelképes helyét, annak mindössze esetlen, torz képét képes visszatükrözni (Turi, 2012:72). A peremvidéki kisváros zártságában is egy nyitott tér, hiszen egy felügyelet nélküli, átjárható és elhagyható térről van szó. Akár el is repülhetnek a helyiek és az ide tévedők, amit meg is tesznek a címben is kiemelt „madarak” (erre utal az is, hogy a Monor Gledin nevű javítóból ideérkező „jómadarak” többsége elszéledt Verhovináról).

A debreceni Irodalmi beszélgetések alkalmán Kovács Béla Lóránt kritikus az íróvá válás folyamata mellett, többek között a Verhovina madarai motívumrendszeréről kérdezte Bodort. Regénye kapcsán kíváncsi volt, milyen új izgalmak kerültek előtérbe a szöveg elkészülésekor. Az író a megjelent tájról és annak kellékeiről ecsetelt, majd kiegészítette, hogy a regényben lévő táj egy általa is ismert, létező terület elemeiből építkezett, s a képzelet szüleményének tekinthető. A helyszín beazonosítása során eljutnánk az

Északkeleti-Kárpátok tájegységéhez, Máramaros környékére. Azonban az eddigiekhez híven, Bodor szintúgy óvakodott a konkrét nevektől. (Beszélgetés Bodor Ádámmal, Líra Könyvruház, Debrecen, 2012. április 25.)

Példának okáért 'Verkhovyna' (Verchovina – ukránul vagy éppen ruszinul „hegyvidék”-et jelent) egy létező település Ivano-Frankivszk megye közigazgatási területén, mely Ukrajna nyugati részén helyezkedik el. Csakúgy, mint az egykoron magyarság történeti-földrajzi tájegysége alá tartozó Verhovina is. Lemberg szintúgy létező város, melynek püspökéhez gyakran fordul segítségért a vízügyi brigadéros. A Monor Glendin nevezetű hely, az a hely, melynek javítóintézetéből Anatol Korkodus időként kivesz egy növendéket nevelési célzattal, csakúgy, mint Adamot. Monor Glendin magyarul Gledény, megtalálható a romániai Beszterce-Naszód megye területén. Mindenki számára ismerős lehet Beszterce városa, hiszen Klara Burszen kisasszony innen várja a neki jósló magyar huszártisztet, aki egészen Transzilvániából, hegyeken keresztül jön érte. Az említett nagyobb közigazgatási központok könnyebben kivehetőek a Verhovina körüli hegyek és erdők tágabb vonzáskörzetében, viszont a regényben felvázolt hely közvetlen környékeire már nehezebb fókuszálni. Ugyanis Velky Lukanar-t, Jablonska Poljana-t vagy épp Nikolina-t sokkal nehezebb föllelni a térképen, emiatt a Bodor által ábrázolt tér könnyedén átsiklik egy térben meghatározatlan, mágikus világ kulisszái közé.

A felsoroltakon kívül több olyan utalásokkal is találkozhatunk, melyek szintén lokalizálhatóak Ukrajna, Románia és Máramaros vidékére. Hogy miért éppen ezen régiók elemeiből táplálkozik az író? — az Elek Tiborral folytatott beszélgetés során, hosszú anekdotába kezdve válaszolta meg a kérdést:

Természetjárásai során ez volt az a vidék, amely Erdély többi részétől eltérő táji jellegzetességgel bírt, s amely látványával, domborzatával azonnal magával ragadta az író. A Tisza forrásvidéke és felső folyása, elmondása szerint: etnikailag az egyik legszínesebb és legizgalmasabb táj, hiszen Máramarossziget utcáin még a hatvanas években is lehetett hallani magyar, román, ukrán, német, jiddis szavakat. Ekkor még ismeretlen volt a nemzetiségi szembenállás, a feszültség: „a hegyekkel körülzárt gyönyörű táj a nemzetiségi türelem földje volt.” Amikor később modellezni próbálta írásai helyszíneit, többnyire ennek a tájnak az elemei határozták meg elbeszéléseinek környezetét. Majd hozzáfűzte, hogy Sinistrát fölöslegesen keressük a térképeken. Nincs sehol. Azonban a „verhovina” szó felföldet jelent: „a történelmi Máramarosnak az északi fele, ami ma Kárpátaljaként ismert és Ukrajna része.”

A beszélgetés lezárásaként említést tett arról, hogy amikor utána nézett a név eredetének, egy motorkerékpár márkaneve jelent meg előtte illetve egy helységnév a Kárpátokon túl, Bukovinában.

„Hogy mégis hol van valójában Sinistra és Verhovina? Azt hiszem, hogy mindjárt itt, a város határában, vagy még közelebb: bennünk, együtt minden fenyegetésével.”

IV. NEVEK ÉS ÁLNEVEK HÁLÓJA...

Sinistra világában

A hatalom általi teljes ellenőrzöttségben Sinistra körzetében a szereplők nem birtokolják a nevüket. Ez azzal is magyarázható, hogy a körzet állapotára jellemző az ezredesek által generált félelem, melyet az újonnan érkező személyeken gyakorolnak. Ebben a létformában is észrevehetjük a diktatúra jegyeit. Az, hogy Andrej átesett volna bármiféle jellemvizsgálaton, azt nem tudhatjuk meg, mert ez nem sajátossága Bodor Ádám prózáinak.

A regényt olvasva feltűnhet az olvasó számára, hogy az elbeszélő, pontosabban Andrej Bodor neve, fordított sorrendű összetétele Bodor Ádám névnek. Persze nem olyan grammatikai leírásban, mint például ahogyan egy romániai személyigazolványban szerepelne, hanem a magyar fonetikát applikálva. Az író nevével való hasonlóság – többnyire hangzás szerinti fonetikus írása – számtalan kérdést vont maga után a recepciókban, tanulmányokban.

Hogy megemlítek néhányat, Márton László például a következő kérdést teszi fel: „miért vetítette a szerző a névválasztással, a beszédmóddal és bizonyos motívumok finom összjátékával az alteregó gyanújának árnyát az elbeszélőre (vagy ha úgy tetszik, magára az elbeszélésre). A névválasztás tekinthető akár vallomásnak, az írói ethosz rejtett hitvallásának is: a szerző mintha azt jelezné, hogy a Sinistra-vidék leírásakor, bármi legyen is a véleménye az úgynevezett „valóságról”, nem tekintheti magát kívülállónak” (Márton, 1992).

Scheibner Tamás – Márton Lászlóval egyetértve – hasonlóképpen vélekedik, mivel szerinte a regény egyik legnagyobb erénye, hogy a „rosszat nem rajtunk kívülnek tételezi, nem áldozatok és elkövetők bipoláris sémája alapján írja le a (totalitárius) világot, nem ad külső vonatkoztatási pontot, hanem mindenkit egyszerre bűnrészesként és áldozatként nevez meg” (Scheibner, 2005).

Kovács Béla Lóránt *Etika és poétika között* című értekezésében olvashatjuk: a név és az általuk jelölt személyek hasonlósága miatt gyakran érezhetjük, hogy az író valós alakjának (részben) valós emlékei tárulnak elénk. A két név között létrejött kiazmus, felcseréli a valóság és a fikció viszonyát a könyvön belül. Emiatt válik bizonytalanná az egyes történetelemek kitaláltságának foka az Andrej Bodor és a Bodor Ádám nevek között.

Balla Zsófia *A börtön szaga* című könyve – nemcsak a szamosújvári börtönélményeket foglalja magába, hanem több olyan kérdést is felvet, mely Bodor írói

pályájának kezdetéhez kötődik –, illetve *Az értelmezés útvesztői* című interjúkötet tizenöt válogatott beszélgetése is tartalmaz erre utaló kérdéseket.

A Balla Zsófia által készített interjúban a következő kérdést teszi fel a kevés szavú ember hírében álló Bodornak: „És akkor hogyan került a családneved, egy valódi név a Sinistra körzet című regényedbe? Méghozzá abban a formában, ahogy az egy romániai személyi igazolványban szerepelhetett?”

„Csak sejtem. Az ismeretlen rokon, Andrej Bodor egyszer csak ott állt a küszöbön, dörömbölt, hogy bocsássam be. Pont akkor, amikor a legnagyobb szükségem volt rá. A Sinistra keletkezése idején, amikor ősállapotában már mocorgott valami, és már kezdett alakulgatni a történet, középpontjában ezzel a félig-meddig megfoghatatlan alakkal, egészen szokatlan módon még nem volt neve, ekkor hirtelen, mintegy megvilágosodás hatására behelyettesíttem egy képzeletbeli rokonéval. Azonnal életre kelt, föltalálta magát a környezetében, annyira megerősödött, hogy később már nem mindig tűrte az „én” alak alanyiségét, néha el kellett őt küldeni harmadik személybe. (...) Apám bizonyára nem vette volna jó néven, őbelé sokkal kevesebb kétkedés szorult. Ha nem is rosszállóan, de legalábbis értetlenül vette volna tudomásul, hogy becsületes jó magyar családnevünk ily módon meghurcoltatott. A Bodor, egyébként, úgy találom, jó név, nekem legalábbis tetszik. Jó volt vele dolgozni” (Balla, 2019:9).

Egy másik – Bori Erzsébettel folytatott – beszélgetés alkalmával így válaszolt: „A Sinistrával kapcsolatban főleg németországi irodalmi rendezvényeken gyakran szembesültem ezzel a kérdéssel, és néha kísértett is a gondolat, hogy valami tetszetős morális tartalommal töltssem meg ezt a fura gesztust. Például: mivel a nevemet viselő főhős az események sodrában, ha nemesebb célok elérése érdekében, de maga is befeketedik, lassacskán azonosul a környezete erkölcsével, ezzel azt jelezhetném, hogy a diktatúra mindenkit beszennyez, azt is, akire lesújt, akkor pedig ilyen alapon, mi okon tartanám én magam különbnek. Ez tényleg igaz, de nem biztos, hogy a kissé álszent sugallat mindenkit elér. Így aztán, valahányszor szóba került, viccesen azzal próbáltam elütni a dolgot, hogy amikor kitaláltam ezt az alakot, más név épp nem jutott eszembe, egyébként is tetszik nekem a Bodor név.”

Selyem Zsuzsa kérdésére ekképpen válaszolt: „A megfejtés mindig az olvasó kiváltsága. (...) Hogy akkor miért Bodor az Andrej? Kezdeném azzal, hogy hívják bár Bodornak, ez akkor is egy kitalált alak, szándékom szerint nincs is köze ahhoz a személyhez – hozzám –, aki kitalálta, és a fikcióban viselt dolgairól tudósít. Hogy akkor

mégis miért hívják éppen Bodornak? Hát tényleg, miért, miért nem lehet mindegy! (...) az olvasó gondoljon, amit akar, ha úgy tetszik, akár azonosíthat is vele.”

A Sinistra körzetben folyamatos elmozdulások vannak az egyes szám első és az egyes szám harmadik személyű narrátori elbeszélésben. Több olyan fejezet és jelenet található a műben, ahol az író az elbeszélőjét elküldi harmadik személybe. Bányai Éva szerint a Géza Hutira és Andrej egyik párbeszédében is fellelhető az elmozdulás, a harmadik személyű narrátort mozgósító eljárás: „Most vettem észre – szólt közbe Andrej Bodor, és meglóbálta kezében Géza Hutira dögcéduláját –, egyidősek vagyunk. Mindketten harminchatosak. (...) Igen, harminchatos, az egy nagyon jó évjárat volt – morogta Géza Hutira. – *Mind vittük valamire.*” (Bodor, 1992:139).

Bodor ezt az alanyi előadásmód megbukásával magyarázta, a történet hiteltelenségével: „Megálltam, nem éreztem többé a történetem hitelét, csak azt, hogy az előadásmódban valami nem stimmel. (...) A baj az volt, hogy az a helyzet természeténél fogva egyszer csak valamiért már nem viselte el Andrej Bodor „én”-szerepbe képzelt pozícióját, szorításából ki kellett menteni a távolságtartást biztosító harmadik személybe. A történet rögtön továbbgördült. Szabad ilyesmit csinálni? Nem kérdeztem senkitől...”

De nemcsak Andrej Bodor nevének összetételében történik sorrendváltás, hanem a többi szereplő esetében is előfordul. A megváltozott sorrend a körzetben jelenlévő idegen hatalom erőszakos meglétére utal. Nemcsak a kevert – például Géza Hutira, Aranka Westin, Zoltán Marmorstein, Vili Dunka, Béla Bundasian –, de még Géza Kökény (magyar) nevének sorrendje is megváltozik.

Az ezredesek közül egytől egyik mindenkinek idegen eredetű neve van: Titus Tomoioaga, Coca Mavrodin, Puiu Borcan, Jean Tomoioaga. Az érsek látogatásában a hatalmat képviselő érsekek nevei is kivétel nélkül idegenek: Leordina-, Butin-, Zilava-, Kozia érsek; pópák közül: Tizman-, Kosztin archimandrita; a táborparacsnok Eronim atya és a többiek: Mugyil-, Punga-, Fulga atya, Zelfán püspök. Még ők, a hatalom emberei is nehezen azonosíthatóak nevük által; már csak amiatt is, mert ezredesi rangot viselnek, amely biztosítja személytelenségüket. Példának okáért említsük meg Borcan ezredes utódját, a körzet parancsnoknőjét Izolda Mahmudia-t, akit egyben Mavrodinnak is neveznek, de mindenki csak Coca kisasszonyként ismeri (Bányai, 2008).

A nevek és álnevek világának összemosódását és az abból fakadó bizonytalanságot jól tükrözi, hogy a körzetben három Tomoioaga ezredes is létezik: Titus, Valerian és Jena Tomoioaga ezredes. Sokszor az az érzése támad az olvasónak, hogy e három személy

tulajdonképpen egy és ugyanaz az ember. Ez természetesen csak feltételezés, nincs alátámasztott bizonyítéka (Bán, 2000:59).

A nevek összerosódásának zavarát Márton László *Az elátkozott peremvidék* című írásában a következőképpen értelmezi: „Ám az, hogy a személyiség legcsekélyebb csírájával vagy törmelékével sem találkozunk a műben, nemcsak egysíkúvá teszi a lapjain felbukkanó mintegy negyven figurát, hanem időként zavarón össze is mossa őket. Persze nevük bábelien mulatságos és rémületes, de hát a fikció szerint ez úgysem a saját nevük; némelyiküknek van egy-egy kirívó személyes tulajdonsága – egyik nagyon kövér, másik nagyon büdös, a harmadik kiterített kockás ingen sakkozik, a negyedik törpe, az ötödik „bársonyos fenekű” stb. –, de azért mégiscsak árnyak és marionettfigurák ezek – folytonos fölcserélhetőségük egy időn túl már csökkenti a szöveg súlyát.”

A nevek kevertsége előidézik a szereplők identitásának kevertségét a multikulturális örökségük lenyomata révén (Bányai, 2008:46). A kevert nevűekkel együtt kevert nyelvük van, amelyen beszélnek, de akadnak olyan szereplők is, akiknek nyelvezetük ezen belül is megkeverednek. A szereplők különféle neveikkel és kevert nyelvükkel nem tartoznak egyik nemzethez sem. Például az időnként felbukkanó ismeretlen, a „vörös kakasként” emlegetett idegen az egyik legjellegzetesebb alak, aki ukránul, magyarul, románul, de cipszerül is ugyanolyan rosszul társalog. Egy nyelven sem tud anyanyelvi szinten beszélni.

Umberto Eco *A rózsá neve* című regényében volt egy szerzetes, aki különböző kolostorokba vándorolva elfelejtette anyanyelvét. A történet ugyan hasonlít a vörös kakas esetéhez, azonban itt nem egy nemzetek fölötti kultúra ereje szorítja háttérbe a nemzeti kultúrákat, hanem a közösséget romba döntő teljes kulturálatlanság, a zsarnokság hatalmi automatizmusa (Bodor, 1992).

Connie Illafeld elmegyógyintézetbe kerülésének oka azonban az volt, hogy túl sok nyelvet tudott, de beszélni egyikén sem: „jóformán már egyetlen nyelven sem beszélt. Keverte őket összevissza, és csak az értett vele szót valamelyest, aki ukránul, németül, románul és magyarul egyformán tudott, de nem ártott, ha az illető például ruszin és a cipszer tájszólásokat is ismeri. Kevés ilyen ember élt Dobrin erdőkerületben.” Kivéve persze Oleinek dokit, aki a természetvédelmi terület főmedvésze volt. A doktor azon kevés emberek egyike, aki hatalmában volt ennek a konglomerált nyelvtudásnak, emiatt is tudott szót érteni az jellegükben antropomorfizált medvékkel és emiatt is hárult rá az a feladat, hogy kezelésbe vegye Connie Illafeldet.

A hatszáz kilós kamionsofőr, Mustafa Mukkerman, ugyan beszéli a sinistraiak nyelvét, de letagadja. Elmondása szerint nyelvtudása a levegővel együtt jön be az ablakon: „Hol tanulta meg ilyen jól a nyelvünket? – szólt oda Coca Mavrodin./ Hogy hol? Ó, hát csak így átutazóban. Bejön az a levegővel az ablakon.” „De azt meg kell adni, tényleg ismered a nyelvet./ Ugyan. Csak betanult szövegeket mondok. A körzetben való többnyelvűség tematizálása, a kevert nyelvek megléte a kultúrák közötti létformát valószínűsíti (Bányai, 2008:47).

Összességében elmondható, hogy a felsorolt nevek geokulturális kötöttségét mi sem szemlélteti jobban, mint az, hogy az írott illetve a hangzó, kiolvasható közötti változat sok esetben nem esik egybe. Alighanem eltérő kiejtést kapnak a választott művekben megjelenő nevek, ha nem ismerjük a geokulturális tér nyelvét — állapítja meg Bányai Éva.

Az érsek látogatásában

A Sinistra körzetet és Az érsek látogatását összevetve feltűnt, hogy utóbbiban hiányzik a névadás erőteljes tematizáltsága. Az elbeszélő pozícióját egy névtelen szereplő, a helynökségi intéző alakítja. Egy Névtelen Zsákutcában lakó, névtelen narrátor. A történet egésze megerősíti kilétének névtelenségét, ezt mi sem támasztja alá jobban, mint a Gábiel Ventuza nevű alteregójával való felcserélhetőség. A tábori lelkésszel való kapcsolatát egybeköti a közös cél, miszerint mindketten, talán mindhiába — s meglehet, hogy egy azon embert —, az apjukat keresik.

Nemcsak közös céljuk, de a Bogdanski Dolinára való érkezésük is szinte hasonló módon zajlott le. Mindkettejük elvesztve irataikat, kiszolgáltatva kerültek a városba: „Évekkel korábban érkezett Bogdanski Dolionára, azért, hogy elvigye innen az apja földi maradványait (...) az első napon elveszítette minden pénzét, az iratait is persze (...); „Ábrándokkal telve érkezett Bogdanski Dolinára, de már csak egy alsónadrág volt rajta, amikor nevelőanyám könyörületből befogadta. Colentina Dunka felöltöztette, szerény keresethez is juttatta (...).”

Névtelen narrátorunk is iratoktól, ruhától, pénztől, s egyúttal identitásától megfosztva érkezett a városba: „Már a város határában leterített az álmoság, a szeméttelép büze ott lüktetett minden ujjbegyemben. Talán már egy hete aludtam egy dűllön esőktől áztatva, és már kezdett rólam lemállni a ruha (...). Gabriel Ventuzához hasonlóan őt is Colentina Dunka, a helyi fodrászszalon vezetője vette szárnyai alá, s költöztette a Névtelen

Zsákutcába. Nemcsak érkezésük, de ugyanakkor még távozásuk is közös, hiszen sokadszorra menekülnek a telepről erdő tolvaj áruhában.

Míg a sinistrai körzetlakók álneveket, álidentitásokat, szerepeket öltenek magukra, addig Az érsek látogatásában teljes öltözetet és ezzel együtt a hatalom rendszerét átmozdító szerepcsere teljeseedik be. A papi ruha felvétele biztosítja a hatalmi rendbe való belépést, így az (ön)azonosság birtoklása megvalósíthatatlan szerepcseréken, áruhák felvételén keresztül.

Vegyük példaalanyunk az egyetlen háromnevű szereplőt, Valter Comes Hamzát, akit általában csak egyik nevén emlegetnek. Hamza egy ismeretlen személy nevét, ruháját, szokását felvéve, álnéven tölti annak börtönbüntetését. Hasonlóságot véltem felfedezni a Sinistra körzet Hamza Petrikája és Az érsek látogatása Hamzája között, ugyanis utóbbi regényben is hasonlóan tetten érhető a név jelentésének s a szereplő sorsának beteljesedése (a börtönbüntetését töltő Hamza, hogyan is lehetne szabad, ha nevének jelentése —,ham za, tehát hámkarika). Gábrriel Ventuza a városba való érkezésekor egy kámzsás köpenyt kap az elbeszélőtől: „Csakhogy nem vagyok pap, sajnos. / Dehogynem. Meg kell élned valamiből (...)”, s hogy teljes legyen a kép, később hozzáteszi: „Kezdjed el azonnal növelni a szakálladat, mert arra mindenképp szükséged lesz.”

Az érsek látogatásában leginkább román, kisebb mértékben pedig a szláv nevek vannak jelen. Bányai Éva tanulmányában kifejti, hogy a nevek valamelyest térhez kapcsolódnak: „a Pantelimon, Colentina, Leordina, a személynevek többek között Bukaresthez is kötődnek, egy-egy városrésztől, illetve közeli faluról van szó.” A mindenkit szárnyai alá vevő nevelőanya, Colentina Dunka nevének román eredete az alábbi: 'colea în tină', 'mă duc colea în tină', vagyis „megyek oda a sárba, szennybe, mocsokba” — olvashatjuk Bányai Éva tanulmányában.

Kálmán György és Bambitz Attila kritikusok a szennyet, a mocskot emelték ki a regényből, mint fő motívumot és térszervező erőt, mivel Bodganski Dolinát temérdek mennyiségű szeméthegek lepik el. Bányai etimologizálását megerősítette Mircea Cărtărescu esszéjének egyik írása, melyben a szerző arra vállalkozott, hogy bemutassa szülőhelyét: a bukaresti Colentina-negyedet. Térmeghatározó elemként ő is szintén a mindent körülvevő fullasztó szemetet, a bűzölgő szennyet emelte ki, ahol még a szemét alatt is embertelen körülmények között élnek az emberek nap, mint nap.

Megfigyelhető a térségekhez való kötődés a következő személyneveknél: Mavrodin ezredes, Mahmudia (Coca Mavrodin igazi neve, Izolda Mahmudia), Periprava vikárius. A

Mavrodin név Románia egyik bortermő vidéke, Mahmudia valamint Midia a dobrudzsai települések egyike, Periprava pedig Románia legkeletibb részén fekvő község.

A 'Zenobia' név egyszerre neve a műben szereplő rum márkájának, illetve Dolina településén lévő templomnak (ez fejlődést mutat a Sinistra világához képest, mert ott templom se volt, az egyetlen és kedvelt italként pedig denaturált szeszt fogyasztottak). Több személynév (például: 'Nikofor' – régi, ma már alig vagy egyáltalán nem használt román név) az ortodoxia, a kolostorhelyek és a görög-szláv világához kapcsolódik: Eronim, Cozia, Tizmana.

Az utcák névadási gyakorlatában a nevek fontosabb szentek nevét vagy egy-egy történelmi esemény dátumát jelölik. A Szent Akadémikusok utcája is erre utaló ironikus célzás, a Február huszonkettedike sor pedig a szerző születésének dátumához köthető. Szilágyi Júlia a bodori utcanévadással kapcsolatban megjegyzi, hogy: „Az utcanév épp úgy hírül adja az idő kisajátítását a névadó hatalom által, miközben az felmutatja saját értékkészletét, kulturális-jelképteremtő kapacitását” (Szilágyi, 2002).

Több nevet is lehet etimologizálni, ami már csak fricska a mindentudó olvasó orrára: Mugyil, Punga, Fulga, Burduf, Zelofan. Rigó Béla közlése alapján a 'Mugyil' orosz eufemizált jelentése: „férfi alsó testrész”. A 'Burduf' „marhatömlő”, melyet a benne lévő, orrfacsaró juhtúró tett közismertté. Bodor prózáiban meghatározó szerepe van a szagnak, emiatt is válik elkerülhetlenné Burduf állatorvos összehasonlítása a sinistrai, rettenetes szagú Oleinek doktorral. 'Punga' atya neve egyet jelent a — gyakran használt, románból kölcsönzött — „nejlon zacskó”-val, amely a sirállyal való transzporáltságán túl, egyben szerves eleme a mindent elborító szeméthalomnak. Fulga 'fulger' utalhat a „villámra” is melynek jelét, s következményét több dolinai lakó is — főként Natalia Vidra — magán viseli. Emellett a 'fulg' „pehely” jelentéssel is bír (Bányai, 2008:50).

Szergej Bulgakov a tulajdonnevekről írott tanulmányában szót ejt arról, hogy minden név eredetét tekintve szó, tehát értelem, eszme és tartalom. Nincs olyan név, melynek genezisének tekintve ne lenne értelme vagy tartalma. Azok az értelmetlen elnevezések, melyekhez néha hasonlítanak egyes nevek, nem jöhettek volna létre másképp, mint onomato-poétika úton, vagyis végeredményben sajátos értelmi cselekedet során. Továbbá megemlíti a nevek idiotizálását, mely nemcsak az értelmiség, de napjainkban már a nép körében is igen elterjedtté vált. Felteszi a kérdést miszerint mindez „mi másról tanúskodna, mint e közeg szellemi kiüresedéséről?” (Bulgakov, 1953:449). Felvetése

átvihető az elemzett műben előforduló, korábban felsorolt „idiotizált” nevekre, mivel a szövegben való előfordulásuk a közeg idiotizálásának eredményeként is felfogható.

Többen próbálták a történet narrátorának nevét etimologizálni. Baróthy Zoltán Gábrriel Ventuza névéhez a latin „szél”, míg Kálmán C. György a „kaland” jelentéseket társították (Bányai, 2008:50). A ’ventuza’ szót egyrészt „köpöly” jelentéssel is értelmezik, másrészt „szívókorongot” is jelent, melyet használnak a mocsok, a szenny kidugaszolására, felszínre szívására. Utóbbi jelentéstársítás sokkal inkább közel áll a dolinai teret meghatározó szemétnek a jellemzéséhez.

A visszavezetett többnyire görög-szláv és latin, vagy mohamedán (vagy inkább oszmán?) eredetű név-tövek tovább élnek „— egy sajátos geopoétikának a bázisaként — a romániai köztudatban, vallási és köznevekként, hangsúlyosabban és kiemelten a térképeken” — írja Bányai Éva.

A Verhovina madarában

Anatol Korkodus, Irina Nyergutz, Nika Karanika, Olga Kapusztin, Maya Miklovitz és még sorolhatnám — a Verhovina madarai szereplőinek nevei csakúgy, mint más Bodor művekben, valósággal önálló életre kelve alakítják és határozzák meg a történetet. Spontán módon, az írás közben bukkannak fel az említett nevek, hangzik el Bodortól egy Demény Péterrel folytatott beszélgetés során, majd hozzáfűzi: „Ha nem jut eszembe, kihagyom. Nem bíbelődök vele, mert abban a percben, hogy elkezdek spekulálni rajta, mesterkéltté, használhatatlanná válik, kiég a név. Az interjúkérdésekre adott válaszokból ítélve, nyilvánvalóvá válik, hogy az írónak határozott véleménye van a névadással kapcsolatban, s valószínűleg nem idegen számára a Bodor-recepció onomasztikával foglalkozó kutatások sem.

A Verhovina madaraiban lévő nevek túlmutatnak a sinistrai illetve dolinai névtérképen, s a nevek idegen hangzásához vélhetően nagymértékben hozzájárul az irónia is. Nem kell messzire mennünk, hiszen az egyik legbeszédesebb név magáé az elbeszélőé, vagyis Adamé. Bányai Éva tanulmányában írja, hogy az író regényei valamilyen szinten a genezisre (a világ- és szövegteremtésre) való (ironikus) rájátszás: Sinistra körzetében az elbeszélő vezetékneve megegyezett a szerző nevével, elhangzik a harminchatos évszám is, amelyről megtudjuk: jó évjárat volt, s mind vitték valamire. Az érsek látogatásában az egyik utcának neve Február huszonkettedike sor, mely kiegészítve a sinistrai számmal,

meggyezik Bodor születésnapjával és akkori korával. A Verhovina elbeszélőjének neve magyar vonatkoztatásoktól, mellékjelektől mentesített, lecsupaszított Adam (Bányai, 2016:76).

A nevek sokasága egy olyan tág, de általunk már jól ismert földrajzi régióba helyez, ahol a román, magyar, török, szláv illetve germán hangzású nevek keveredése természetes hangzásúak — mondhatni ez már Bodor megszokott névadási szokásainak ismertetőjegyévé vált. A Verhovina madarai lebontja a kulturális beágyazottság mítoszát (Bányai, 2016:75). Ha a korábbi regényben szereplő nevek sokasága megengedte az etimologizálást, ebben a műben kifejezetten az idegenség uralkodik, mivel a szereplők jobbára olyan neveket viselnek, melyekből lehetetlen lenne egyetlen náció jelenlétére következtetni. A fejezetek címei egy zárójelbe tett román, zsidó, német ukrán, ruszin eredetű kereszt- és családnév: (ANATOL KORKODUS), (DELFINA), (NIKA KARANIKA), (EDMUND POCHORILES), (ALIWANKA), (AUGUSTIN), (JANUSZKY, VAGY INKÁBB ROSWITHA), (KLARA BURSZEN KISASSZONY), (SVANTZ ÁLLATORVOS), (BALWINDER), (NIKITA), (STELIAN & FABRITIUS), (GUSTY).

Toót-Holló Tamás 2023-as írásában a következőket olvashatjuk: „Szláv és szász, román és magyar eredet csakúgy vélelmezhető e furcsa nevek olvasatán, mint egy ismeretlen eredetű, leginkább a mesékből származó nép eredete.” Benyomását mi sem igazolja jobban, mint a regényben lépten-nyomon idézett Eronim Mox szakácskönyv és meseíró neve, akinek varázslatos névalakja magához és az általa megörökített tájhoz vonzza a hasonlóan elidegenítő nevek viselőit — ennek ellenére a vidék egyre inkább az elnéptelenedés leejtőjén halad lefelé. A Czervenskyék hagyatékaként megmaradt könyv nemcsak a mezei és kerti növényekből készült ételek fogásait tartalmazza, hanem rendszerint egy-egy talányos történetet Verhovina egykori ködös múltjáról (noha erre utaló egyenes hivatkozással sem találkozhatunk a könyvben). A vízügyi brigadéros szerint nemcsak a múltat, hanem bizonyos értelemben a jövőt is. Valahányszor szorult helyzetbe került Anatol brigadéros, annyiszor zárkózott a vízfelügyeleti brigád irodájába, s várt tanácsot, megoldást a könyvtől. A szakácskönyv, mely egyben mesekönyv, mintegy párja az én-elbeszélő által felolvasott magyar nyelvű könyveknek, amennyiben „hangsúlyosan Verhovina múltjára referál” (Lőrincz, 2021:95). Sturm László recenziójában (Sturm, 2012:154), ebben az értelemben betűzte ki e két utalást: Nem kizárt, hogy egy olyan könyvről van szó, mely magyarból fordított, s amit részben a gasztropoétikai szövegközi

emlékezet is jelölhet, az Eronim név a 'minore' tükörszerű anagrammája, a „Mox”-ban bennelevő potenciális utalás Magyarországra.” (Lőrincz, 2021:95)

Természetesen Eronim szakácskönyvének konnotációi nem merülnek ki az említett asszociációban, utalásban, jelentésben. 2021-ben a Tiszatájban megjelent Lőrincz Csongor *Elbeszélés és fordítás* című írása, melyben tüzetesebben foglalkozik Eronim Mox nevének lehetséges jelentéseivel, illetve a fordíthatóságok/fordíthatatlanságok problematikájával, narratív allegóriájával. Megjegyzi, hogy az Eronim név utalhat 'Hieronymusra' ('hieron onoma' – „szent név”), vagyis Szent Jeromosra, a Vulgata szerkesztőjére, s egyben fordítójára. A fordíthatatlanság paradigmikus kulturális esete többnyire vallási dimenzióban, a szent nevek és az istenek nevei kapcsán szokott előfordulni (Lőrincz, 2021:95). Ezt igazolja a regény utolsó fejezete, amely tulajdonképpen egy rejtélyes inskripcióval fejeződik be:

„Azt mondja, ahogy így pásztázza a rétet, a bokrok, fák tövében több kis fakeresztet lát, mindegyiken ugyanaz a felirat: STLN 2011. Azt hihetné, különböző parcellákat jeleznek, de a szám nem változik, mindenik kis kereszt ugyanazokat a betűket, és ugyanazt a számot viseli. Akkor mi értelme az egésznek? Jól látja, mondom. Amiket lát, azok kis sírkeresztek. Semmi mást nem jelentenek, csak ami rájuk van írva. Mi itt errefelé nem használunk magánhangzókat. Mássalhangzókkal írunk, a többit mindenki hozzágondolja. STLN – mond ez magának valamit? Nem? Akkor nincs miről beszélni.” (Bodor, 2011:245)

Látható, hogy a szöveg itt is elhatárolódik a magyar nyelvtől, azonban a rejtélyes mássalhangzó nélküli betűsor mégis átfordítható Isten nevére, egy további szó szerinti (meg)fordításon keresztül: a regényben motívumként előforduló N betű bizonyos szövegrészekben fordítva fordul elő, a cirill „И” vagyis az „И” betű megfelelőjeként. Vagyis ebben az esetben „N” betű helyett „И” betűvel lenne dolgunk, minek eredményeképp a betűkombináció majdhogynem teljes egészében tartalmazná a magyar „isten szót” — állapítja meg Lőrincz Csongor. Vizuálisan szemlélve a STLN betűsor az örmény 'ՏԼՆ'-re (ejtsd: „Ter”) emlékeztet, amely az említett nyelvben „Isten”-t jelent (Lőrincz, 2022:305).

Eronim Mox világa mellett olyan nevek szerepelnek, mint: Daniel Valengyuk, Nika Karanika, Nyergutz Augustin, Madam Karabiberi, Edmund Pochoriles, Zsedu baba, Dominik Mavrodin, Ignat Draganovitz vagy épp Damasskin Nikolsky. Ahogy ezek a nevek egymás után fősorakoznak, olyan mintha Rejtő Jenő valamelyik regényének szokatlan és furcsa nevet viselő alakjai sereglénének fel előttünk — ám Bodor neveinek

furcsasága nem a derű forrása kíván lenni, hanem az abszurd hangulatok fokozója. Nem könnyű egyszerre szembesülni egy ennyire kegyetlen, mégis méltóságteljes világgal, azonban Bodor Verhovinája már csak ilyen — „mindig a végső búcsút járó hely.” Ugyanakkor olyan hely is, mely alcímében hiába hirdeti a végnapokra írt változatok sokaságát, a regény utolsó lapjain az író mégis engedi a rozsdafarkú madarak visszatérését. A látszatra vigaszt keltő és reményt adó fordulat mégsem biztosít bennünket afelől, hogy itt továbbra sem érnek véget a végnapok Megmarad, ami megmaradásra van ítélve.

A rozsdafarkúak visszatérése ilyenformán meglehet, hogy azzal a keserűen ironikus fordulattal rokon, mely szerint Jablonska Poljanán a halál neve: Nikita. Bodor regényeiben nem tekinthető szokatlanak a megmagyarázhatatlan dolgok, a hirtelen eltűnések, az öngyilkosságok, a letartóztatások, a furcsa körülmények között történő halálesetek. Azonban ebben a regényben a halál verhovinai specifikumát ismerhetjük meg: ugyanis az időnkét valamilyen formában — álomban, írva, tárgyakon, látomásban, emberi testen — megjelenő N betű Nikitát jelent, amely történetesen a halál neve Verhovinán. Ha valaki számára álmában vagy akár fényes nappal felbukkan e jel, „(...)mormogjon el egy szép fohászt, mert vége, letelt az ideje. Legfeljebb kegyelemteljes órája lehet, hogy fölkészüljön a távozásra.” (Bodor, 2011:193)

„Verhovinán a halál az idő és az emlékez(tet)és függvénye. A jövőből a jelen ideje felé áradó kiismerhetetlenség fenséges érzete Nikita jele által íródik be az itt lakók életébe, a halál meghatározhatatlan fogalmisága folytán annak egy partikuláris értelmezését választva jelentésül” — olvashatjuk Kiss Ernő Csongor a *Végnapok Végtelenje* címmel megjelent írásában.

Nikita neve a halál fenségességének materiális beíródásává válik. A tudati korlátoltság, a félelem, a halállal szembeni kicsinyesség miatt a Nikita név a „győztes, legyőzhetetlen” metaforikus jelentéshez társulva rögzül. Ugyanis a név — régebbi változatban 'Nikétás' — jelentése nem más, mint „győztes, legyőzhetetlen” (Ladó, 1990: 195). A kanti felfogás alapján nem a természet egy tárgyát nevezzük fenségesnek, hanem sokkal inkább a szellemi hangoltságot, amely az által keletkezik, ahogyan ezt a tárgyat elképzeljük. A halál megjelenítése csakúgy, mint a jel természete, motiválatlan és önkényes. Ennek alapján a jelentés a jelölőhöz, vagyis a halál legyőzhetetlen fenséges érzete a Nikita névhez: önkényesen rögzül. „A tulajdonnevek annyiban térnek el a szavak szemiotikai helyzetétől, hogy bennük nemcsak a jeltest és a jelentés kapcsolódik össze, hanem egy specifikusan meghatározott referenciához, a név viselőjéhez is kapcsolat fűzi.

A halál nevének azonban nincsen referenciája, Nikita jelentéslánca a fenséges beíródásaként a halál egy partikuláris jelentésénél zárul. És éppen ettől nyílik. (...) A halál idejének meghaladhatatlansága mindenki számára hordozza a fenséges érzetét” — állapítja meg Kiss Ernő Csongor.

A jel szemantikai univerzalitása megmutatkozik a használat meghatározottságában is, mivel a Nikita név egyszerre férfi és női név (mindemellett anagrammatikus példa is fellelhető a szövegben, mivel több személy- és helynév esetében megtalálhatjuk a Nik/a szóródását: Vaneliza Nikonuk, Damasskin Nikolsky, Duhovnik, Nika Karanika, Hamilcar Nikonuk, Nikolina-telep). Az N az a hely, ahol a halál alakot öltve testté változik. A regényben Adam unokahúga, Danczura a Nikita nevet hallja vajúdása közben, míg arra a következtetésre nem jut, hogy születendő gyermekének is — legyen az fiú vagy lány — ezt a nevet adja. Ezzel együtt megszakad a jelölőlánc végtelenje és új jelöltre lel (Kiss, 2015:47).

4.1. Az irodalmi nevek osztályozási lehetősége

Tóth László az *Alapfogalmak az irodalmi onomasztikában* című tanulmányában az irodalmi (tulajdon)nevek meghatározásaira tett kísérleteket, azok problematikáit mutatja be. A névviselek és a tulajdonnevek szétválasztása okán megjegyezte, hogy olyan osztályozásra van szükségünk melynek: egyrészt rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy alkalmazható legyen a posztmodern irodalom szokatlan lehetőségeire; másrészt praktikusnak, hogy ezzel is könnyítse az elemzők munkáit. Az osztályozásnak el kell különítenie a névviseleket és a tulajdonneveket, továbbá figyelembe kell vennie az intertextualitást és az írói névadás kétféle gyakorlatát, vagyis a névteremtést és a névadást. Mindig fennáll annak lehetősége, hogy az elkülönítés során felmerülő nehézségek miatt, az osztályozás nem minden esetben lesz alkalmazható. Ennek okán az osztályozás nem lehet tekintettel például az író által kitalált nevekre, melyek később mégis valósznak bizonyulnak; de arra sem, hogy „azok a helyzetek, amelyekre alkalmazható, hogyan jönnek létre a fikcionális irodalmi szövegekben (Tóth, 2015:211-212).

Tóth László a tanulmányában kifejti, milyen alapfogalmakat használ az osztályozás:

- Fiktív névviselek — olyan szereplő vagy bármilyen objektum, amely csak fikcionális irodalmi szövegvilágban jelenik meg)

- Kvázivalós névviseelő — olyan szereplő vagy bármilyen objektum kváziazonos a valós világ egy bizonyos személyével vagy bármely objektumával)
- Valós (fikcionális irodalmi tulajdon)név — olyan tulajdonnevek, amelyek kívül esnek a fikcionális szövegek világán; előfordulnak a valós világban is, azonban ott egy bizonyos jelöltre vonatkoznak.
- Fiktív (fikcionális irodalmi tulajdon)név — azok a tulajdonnevek tartoznak ide, amelyek csak fikcionális irodalmi szövegvilág(ok)ban léteznek a névviseelőikkel együtt.
- Valószerű (fikcionális irodalmi tulajdon)név — olyan fiktív tulajdonnév, mely a valós világ névadási normáinak, névhasználatának megfelelő, annak tulajdonságait, imitálja)
(Tóth szerint ez erősen függ a befogadói szemlélettől)
- Valószerűtlen (fikcionális irodalmi tulajdon)név — a valós világ névadási normáit, névhasználatát figyelmen kívül hagyó, ahhoz nem illő tulajdonnév.
- Fikcionális (tulajdon)névalkalmazás — az írónak az az eljárása, amikor a fikcionális szövegben felhasznál az adott szövegen kívülről, a valós világból vagy más fikcionális szövegből származó tulajdonneveket. Az író abban az eljárásban semmilyen módon nem vehet részt a név létrejöttében, a tulajdonnév egy diakrón vagy szinkrón síkon érvényes névanyagból származik, amelybe a már létező fikcionális szövegek névanyaga is beletartozik.
- Fikcionális (tulajdon)névteremtés — ebben az eljárásban az író egy fikcionális szövegvilág számára alkot tulajdonnevet. Az így létrejött tulajdonnév lehet az író teljesen egyedi találmánya, de lehet a szövegen kívüli, a valós világban vagy más szövegekben érvényes névanyag bizonyos elemeinek felhasználásával alkotott név is (Tóth, 2015:2012).

Az osztályozás értelemszerűen nem élesen elkülönült halmazokat jelent: bizonyára lehetnek és vannak is átjárások az egyes csoportok között. A funkcionális irodalmi szövegek gazdagsága miatt nyitottnak és rugalmasnak kell lennünk a besorolás során. — tanácsolja Tóth László.

A következőben egy adattár kerül bemutatásra, amely az elemzésre szánt művekben előforduló neveket tartalmazza. A táblázatban leginkább a hely- illetve személynevek kiírása került előtérbe. Az egyes nevek után feltüntettem zárójelbe az adott személy rangját, illetve foglalkozását.

1. A Sinistra körzet névlistája

Sorszám	Személynevek	Helynevek
1.	Augustin Konner	Baba Rotunda-hágó
2.	Cornelia Illafeld	Balkán
3.	Connie Illafeld	Beszkidek
4.	Coca Mavrodin	Bukovina
5.	Gábriel Dunka	Dardanellák
6.	Aron Wargotzki	Dobrin
7..	Béla Bundasian	Dobrudza
8.	Bebe Tescovina	Kolinda-erdő
9.	Aranka Westin	Pop Ivan
10.	Elvira Spiridon	Rodostó
11.	Andrej Bodor	Sinistra
12.	Géza Kökény	Szaloniki
13.	Cornelia Illarion	Zümmögő forrás
14.	Hamza Petrika	
15.	Izolda Mavrodin (ezredes)	
16.	Jean Tomoioaga (ezredes)	
17.	Mustafa Mukkerman	
18.	Nikifor Tescovina	
19.	Oleinek (doktor)	
20.	Pantelimon (pópa)	
21.	Peter Konnert	
22.	Petra Konnerta	
23.	Puiu Borcan	
24.	Severin Spiridon	
25.	Titus Tomoioaga (ezredes)	
26.	Toni Waldhütter	
27.	Velamon	
28.	Vili Dunka (borbély)	
29.	Zoltán Marmostein	

2. Az érsek látogatása névlistája

Sorszám	Személynevek	Helynevek
1.	Boga Senkowitz	Al-Duna
2.	Burduf (állatorvos)	Dobrin
3.	Butin (érsek)	Jasina Preluka
4.	Colentina Dunka (fodrásznő)	Izolda negyed
5.	Cozia (érsek)	
6.	Eronim (atyá)	Paltin-berek
7..	Fulga (atyá)	Mangalia
8.	Gabriel Dunka (lelkész)	Bogdanski Dolina
9.	Hariton Manukian	Komarnik
10.	Hariton Manukian	Duna
11.	Hutira (tűzmester)	Vama Veche földfok
12.	Kosztin (archimanrita)	Komarnik-Nord
13.	Kovács (felcser)	Csernovitz
14.	Leordina (érsek)	Koblicka Poljana
15.	Mauzi Anies (fésülőasszony)	Kárpátok
16.	Mixandra Slupinski (fodrásznő)	Bogdanski-Nyíres
17.	Mugyil (atyá)	Bukovina
18.	Natalia Vidra	Névtelen Zsákutca
19.	Natalia Vidra (fésülőasszony)	Ivano Frankovszk
20.	Periprava (vikárius)	Tisza
21.	Punga (atyá)	Araksz folyó
22.	Robert	
23.	Sebastian Vidra (földrajztanár)	Pop Sabin
24.	Svarc (szabó)	
25.	Tizman (archimandrita)	Midia rét
26.	Valter Comes Hamza	Orsova
27.	Viktor Ventuza	Medvegyica
28.	Zelofan (püspök)	Visnya Preluka
29.	Zilava (érsek)	Jereván

3. Verhovina madarai névlistája

Sorszám	Személynevek	Helynevek
1.	Adam	Csernovitz
2.	Akimofte	Monor Glendin
3.	Akimova	Verhovina
4.	Aliwanka (varrónő)	Jablonka-völgy
5.	Ambrozi (pópa)	Paltinsky-rét
6.	Anatol Korkodus	Jablonska Poljana
7.	Augustin	Néma erdő
8.	Balmos (főnevelő)	Czervensky-rév
9.	Balwinder	Brusztynai-tavak
10.	Begidzan	Boursin-tanya
11.	Brigitta Konuvalov	Medwaya hágó
12.	Charlotte	Talpasok utcája
13.	Damasskin Nikolsky (prokurátor)	Velky Lukanar
14.	Danczura	Norvégia
15.	Daniel Valengyuk	Transzilvânia
16.	Delfina Duhovnik	Menteline erdő
17.	Demján (szerzetes)	Nikolina-telep
18.	Dominik Mavrodinn (kapitány)	Jablonicka part
19.	Dragila	Ivano-Frankovszk
20.	Duhovnik (gátőr)	
21.	Edmund Pochorilles	
22.	Eronim Mox	
23.	Glenzár Jakab	
24.	Gusty	
25.	Hamilcar Nikonuk (csendbiztos)	
26.	Haralkán Bazil	
27.	Ignat Draganovitz	
28.	Irina Nyergutz	
29.	Isac Gold	
30.	Isadora (főrendésznő)	

31.	Januszky-Roswitha	
32.	Kara Biberi	
33.	Klara Burszen	
34.	Kodrin (komisszár)	
35.	Kotzofan (pópa)	
36.	Kozma (szerzetes)	
37.	Lorenz Fabritius	
38.	Maya Miklovitz	
39.	Militzenta (védőszent)	
40.	Nadja Kapusztin	
41.	Nika Karanika	
42.	Nikita	
43.	Olga Kapusztin (gondozónő)	
44.	Radoj	
45.	Stecc (állomásfőnök)	
46.	Stelian	
47.	Svantz (doktor)	
48.	Tuverkán (pasa)	
49.	Vaneliza Nikonuk (alperfektus)	
50.	Zsanett	
51.	Zsedu Baba	

V. ÖSSZEGZÉS

Az írói képzelet olyan világot és helyszínt teremt, melyben érző, cselekedő és gondolkodni tudó jellemelek élnek. A képzelet szülte alakok gyakran valósággá elevenedve: emberi külső és belső tulajdonságokkal, szokásokkal, sajátosságokkal rendelkeznek. Egyéni jellemük, no meg persze — *nevük* van.

Az irodalmi neveknek döntő szerepük van egy-egy irodalmi mű befogadásában, értelmezésében. Az író feladata a hőséhez idomuló név megválasztása, illetve egy olyan környezet kialakítása, melybe bele tudja helyezni az általa alkotott embereket.

Egy jól megválasztott név nagyban hozzájárul az adott mű sikerességéhez, mivel pusztán már a hangzásával, zeneiségével képes meghatározni, kiegészíteni, s egyedivé tenni az ábrázolt alakot, s nem utolsó sorban magát az olvasmányt. A névadás tehát fontos mozzanata az írói munkának.

Magiszteri munkám témája voltaképp az irodalmi névadást célozta Bodor Ádám: *Sinistra körzete*, *Az érsek látogatása* és a *Verhovina madarai* c. műveiben. Egyik fontos célom volt, hogy bemutassam, a tulajdonnevek miként válnak a jellemzés és a művészi ábrázolás eszközévé a választott művekben. Minden névtani elemzés számára alapvető kérdés, hogy az író miért éppen az adott nevet választja, milyen megfontolások vagy ösztönös indítékok vezetnek, amikor hőseinek nevet ad. Hajdú Mihály szerint, hogy választ kapjunk a kérdésekre, elsősorban fel kell kutatnunk a nevek mögött mélyebben meghúzódó motivációkat, asszociációkat és mindazon kapcsolódási pontokat, melyek többségében lélektaniak.

Dolgozatom négy fejezetből áll. Az első fejezet (*Az irodalmi névadás*) két kisebb alfejezetre bomlik, ahol bemutatom azokat a jelentősebb kutatásokat, kísérleteket, eredményeket illetve megállapításokat, melyek az irodalmi névadás fogalmának meghatározásakor, tisztázásakor születtek.

A következő nagyobb fejezetben (*Irodalmi névadás a választott művekben*) Bodor Ádám irodalmi munkássága mellett a választott műveket is elemzem (helyenként kitértem a három könyv hasonlóságaira és különbségeire), mivel a névadás vizsgálatakor elengedhetetlen a névkutatás alapját képező szövegtörzs bemutatása, s elhelyezése a szépirodalomban. A további fejezetekben, ennek ismeretében irányult figyelmem Bodor Ádám írói és alkotói folyamatára, névadásának szokásaira.

A harmadik fejezet a névadás szerepével foglalkozik az irodalmi művekben (*Névadás szerepe irodalmi művekben*). Amikor egy írónak tulajdonnévre van szüksége,

legtöbbször azok a nevek állnak rendelkezésére, mint az őt körülvevő közösség bármelyik tagjának. A névadó döntése, hogy a rendelkezésére álló névkészletből választ nevet vagy létrehoz egy újat. Bodor Ádám szerint alkat kérdése, ki hogyan választja meg hőseinek nevét, illetve a helyszínt, ahová majd később belehelyezi. Felvetésem, miszerint az írói neveknek van valósággal való viszonya és abból eredő jellemzői – bebizonyosodott.

A névadási indítékok feltárása rendkívül összetett feladat és többségében csak a vizsgált irodalmi mű felől közelíthető meg, azonban nem egyszer megesik, hogy maga az író vall a névadási folyamatáról, névválasztási szokásairól. Így van ez Bodor Ádám esetében is, aki egy-egy interjúbeszélgetés során beavatja olvasóját névadási szokásairól, hangsúlyozva annak fontosságát. Az ilyen vallomások, megnyilatkozások azonban ritkák, csak elszórva találkozhatunk velük. Megjelenésük arra következtetett, hogy a művészi és tudatos írói névadás viszonylag modern jelenség.

Bor Ádám műveiben szereplő változatos-, kevert- s nemegyszer ironikus effektussal telített nevek arra ösztönöztek, hogy – a negyedik fejezetben (*Nevek és álnevek hálójá*) – több szempontból is vizsgáljam az irodalmi neveket, illetve az irodalmi szövegekben betöltött szerepüket. Ennek okán készítettem egy adattárat, mely külön-külön bemutatja a választott művekben előforduló személy- és helyneveket.

Kutatásom során arra jutottam, hogy az író a nevekkel: emlékeket, érzéseket, hangulatokat rögzíthet, sőt olykor még szereplőket is jellemezhet általuk. A Bodor szövegekben előforduló nevek leggyakoribb szerepe: az atmoszférateremtés, a jellemzés és az intertextuális utalás. Mindhárom könyvben előforduló személy- és helyneveknek esztétikai, továbbá morfológiával és szerkezettel kapcsolatos jellemzőik vannak, mely része Bodor Ádám írói stratégiájának: „Mert minden névnek egyénisége van, rejtett előjele, bűvükre, és ilyesmi a hétköznapi életben is előbb-utóbb beleszól az ember sorsába. (...) Mindez fokozottan érvényes az irodalom stilizált világában, ahol minden fuvallatnak, árnyalatnak jelentősége van.”

VI. FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

1. Ádám Anikó 1992: Kosztolányi a nevekről. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 38. évf. 3-4. sz./1992, 392.
2. Alexa Károly 2000: „Regény és regényrészlet”. Kortárs. 44. évf. 8. sz./2000, 3-31.
3. Angyal László 2010: Az irodalmi névadás Krúdy Gyula Asszonyságok díja és az Őszi utazások a vörös postakocsin című regényeiben. In: Balázs Géza – H. Varga Gyula szerk., Az utazás szemiotikája, Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum, Budapest. 341.
4. Angyalosi Gergely 1999: A kiismerhetetlen remekmű. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
5. Angyalosi Gergely 2000: Az érsekre várva. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
6. Bakos Ferenc 1993: Román-magyar kéziszótár. Budapest: Akadémiai Kiadó. 688
7. Bán Zoltán András 2000: A főmű. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2005. 59.
8. Bányai Éva 2008: Térképzetek, névtérképek, határidentitások. A Bodor-próza tér- és névpoétikája, valamint hatása néhány kortárs magyar elbeszélő műben. Szeged: KOMP-PRESS. 8-85
9. Bányai Éva 2016: Fordulat-próza. Átmenetnarratívák a kortárs magyar irodalomban. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület. 66-81.
10. Bányai János 1992: Hol van Sinistra? Bodor Ádám: Sinistra körzet. Híd. 56. évf. 6.sz./2000, 510-512.
11. Bauko János 2014: A tulajdonnevek identitásjelölő funkciója. In. Bauko János – Benyovszky Krisztián szerk., A nevek szemiotikája, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra – Budapest. 78-81.
12. Bauko János 2015: Bevezetés a szocionomasztikába. Oktatási segédlet. Nyitra. 12-15.
13. Bodor Ádám 1992: A Sinistra körzet. Egy regény fejezetei. Budapest: Magvető Kiadó

14. Bodor Ádám 1999: Az érsek látogatása. Budapest: Magvető Kiadó
15. Bodor Ádám 2011: Verhovina madarai. Budapest: Magvető Kiadó
16. Bodor Ádám 2019: A börtön szaga. Válaszok Balla Zsófia kérdéseire. Budapest: Magvető Kiadó
17. Bodor Ádám 2021: Az értelmezés útvesztői. Budapest: Magvető Kiadó
18. Bodor Béla 1992: Andrej a rengetegben. Holmi. 4. évf. 12. sz./1992, 1883-1885.
19. Bombitz Attila 2000: Pungák a szélben. Bodor Ádám: Az érsek látogatása. Forrás. 32. évf. 6.sz./2000, 104-106.
20. Csuhai István 1993: Az anyag győzelme. Bodor Ádám: Sinistra körzet. Magyar Napló. 1993. aug. 6. (16.sz.), 32-34.
21. Darabos Enikő 2012: Tájéolás. Holmi. 24. évf. 9. sz./2012, 1152-1157.
22. Dömötör Edit 2004: Palimpszeszt, fátyol és titok. A város történetének olvashatatlansága Az érsek látogatásában. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
23. Faragó Kornélia 2001: Térirányok, távolságok. Térdinamizmus a regényben. Újvidék: Fórum Könyvkiadó. 8-10
24. Farkas 2008: Szemlélet és terminológiai a névkutatásban: a hivatalos magyar családnévváltozások kérdései. In. Bölcseki Andrea – N. Császi Ildikó szerk., Név és valóság, A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai, Budapest. 332.
25. Farkas Tamás 2009a: „Nem magyar az, aki ics-vics...” Egy fejezet a névmagyarosítások történetéből. Létünk 39. évf. 2. sz./2009, 41-49.
26. Farkas Tamás 2009b: Családnévrendszer, névhasználat, névváltozás nyelvi-kulturális kontaktushelyzetben. Névtani Értesítő 31: 27
27. Farkas Tamás 2014: A névtelenség és a megnevezés alapkérdéseiről. In: Bauko János – Benyovszky Krisztián szerk., A nevek szemiotikája, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra – Budapest. 124-136.
28. Francois Rigolot 1992: Poétika és onomasztika. (ford.) Sári Andrea. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 38. évf. 3-4. sz./1992, 349.
29. Hajdú Mihály 1992: Az írói névadás magyar bibliográfiája. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 38. évf. 3-4. sz./1992, 536-538.

30. Hajdú Mihály 1997: A magyar helységnevek jelentésszerkezete. In: Kiss Gábor – Zaicz Gábor szerk., Szavak – nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 125–132.
31. Hajdú Mihály 2003a: Általános és magyar névtan. Személynevek. Budapest: Osiris Kiadó. 819.
32. Iain Chambers 2002: Vándorlás, kultúra, identitás. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 48. évf. 4. sz./2002, 436.
33. J. Soltész Katalin 1979: A tulajdonnév funkciója és jelentés. Budapest: Akadémiai Kiadó. 152-153.
34. J. Soltész Katalin 1989: Krúdy Gyula névadása. Magyar Nyelvőr. 113. évf. 4. sz./1989, 452-464.
35. Kálmán Béla 1969: A nevek világa. Budapest: Gondolat Kiadó. 10.
36. Kálmán C. György 2002: A szeméthalmok tövén. In: Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
37. Kiefer Ferenc 2000: Jelentélmélet. Budapest: Corvina Kiadó. 140.
38. Kis Gabriella 1997: Multikulturalizmus – korunk alapszava? In: Kiss Gabriella szerk., Multikulturalizmus, KLTE Szociológiai Tanszék, Debrecen. 25.
39. Kiss Ernő Csongor 2015: Végnapok végtelenje. Hatalom, nyelv, emlékezés idő- és térbeli összefüggései a Verhovina madaraiban. Új Forrás. 47. évf. 8. sz./2015, 37-47.
40. Kiss Jenő 2002: Társadalom és nyelvhasználat. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 280.
41. Kiss Lajos 1980: Földrajzi Nevek Etimológiai Szótára (II. kiadás). Budapest: Akadémiai Kiadó. 754.
42. Kornyané Szoboszlay Ágnes 2014: Németh László írói névadásról. Visszatekintés és tanulságok. Magyar Nyelvjárások 52. sz./2014, 210-220.
43. Korompay Klára 2011: Az irodalmi névadás fogalmáról. Létünk. 41. évf. 3.sz./2011, 86-93.
44. Kosztolányi Dezső 1957: Ábécé. Budapest: Gondolat Kiadó
45. Kovács Béla Lóránt 2005: Etika és poétika között. Bodor Ádám: Sinistra körzet. In: Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005. 146-160.

46. Kovalovszky Miklós 1934: Az irodalmi névadás. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 34.
47. Kovalovszky Miklós 1977. Irodalmi névadás. In. Király István szerk.: Világirodalmi Lexikon V., Akadémiai Kiadó, Budapest. 197-198.
48. Kovalovszky Miklós 1987: Nevek holdudvarában. Névtani értesítő. 13. sz./1987, 7-14.
49. Kovalovszky Miklós 1992: Az irodalmi névadás. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 38. évf. 3-4. sz./1992, 504.
50. Ladó János 1990: Magyar utónévkönyv. Akadémiai Kiadó: Budapest. 195.
51. Lányi Dániel 2005: Két bírálat egy könyvről (Bodor Ádám: Az érsek látogatása). Holmi. 11. évf. 10. sz./1999, 1296.
52. Lengyel Imre Zsolt 2011: Távoli hatalmasságok (Bodor Ádám: Verhovina madarai). Műút. 56. évf. 30. sz. / 2011, 60-61.
53. Lőrincz Csongor 2021: Elbeszélés és fordítás. Bodor Ádám: Verhovina madarai. Tiszatáj. 75. évf. 12. sz./2021, 93.
54. Lőrincz Csongor 2022: Elbeszélés és fordítás. Bodor Ádám: Verhovina madarai. In. Bónus Tibor és Molnár Gábor Tamás szerk., Prózára hangolva. A 20-21. századi elbeszélő próza a magyar és a világirodalomban, Cser Kiadó, Budapest. 285-305.
55. Márton László 1999: Elátkozott peremvidék. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
56. Mikešy Sándor 1964: Írói névadás – irodalmi névadás. Magyar Nyelv 60. 110-112.
57. Pál-Lukács Zsófia 2017: Bodor Ádám prózája és nem naturális narratológia – Az idegen narratív formái. Pécs. 162.
58. Radnóti Sándor 2006: A megtalált hely. Bodor Ádám 70. Élet és Irodalom. 50. évf. 7. sz./2006, 12.
59. Radvánszky Anikó 2007: Az ember természete és a természet embere. In. Szegedy-Maszák Mihály és Veres András szerk., Az irodalom története 1920-tól napjainkig, Gondolat Kiadó, Budapest. 821.
60. Scheibner Tamás 2004: A rezervátum boldogsága. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatcsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005

61. Slíz Mariann 2013a: 2013a. Rúth Rhonda és Phil O’Dendron. A névadás szerepe a paródiában. In: Vargha Katalin – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna szerk., Sokszínű humor, A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához, Tinta Könyvkiadó, Budapest. 85
62. Sturm László 2012: Tisztuló Források. Kortárs. 56. évf. 7-8.sz./2012, 154.
63. Szabics Imre 1992: A nevek szimbolikus jelentése a középkorban. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 38. évf. 3-4. sz./1992, 362-368.
64. Szergej Bulgakov 1992: A tulajdonnév. (ford.) Bagi Ibolya. Helikon Irodalomtudományi Szemle. 38. évf. 3-4. sz./1992, 447.
65. Szilágyi Júlia 2002: Versenymű égi zongorára. Marosvásárhely: Mentor Kiadó. 204-205.
66. Szilágyi Márton 1993: A táncscicsgyökér fanyar illata. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
67. Szirácz Péter 2023: Meg van írva? A Verhovina madarairól. Irodalmi Szemle. 64. évf. 10. sz./2023, 45.
68. T. Somogyi 2015: Az írói névadás vizsgálata. In: Farkas Tamás – Slíz Mariann szerk., Magyar névkutatás a 21. század elején, Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 207-226.
69. Tolnai Vilmos 1931: Beszélő nevek. Magyar Nyelvtudományi Társaság. 27. évf., 176.
70. Tordai Zádor 1996: A távcső művészete. Holmi. 8. évf. 11. sz./1996, 1654.
71. Tordai Zádor 2000: A távcső művészete. In. Scheibner Tamás – Vaderna Gábor szerk., Tapasztalatsere – Esszék és tanulmányok Bodor Ádámról, L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2005
72. Tóth László 2015: Alapfogalmak az irodalmi onomasztikában. Acta Academiae Agriensis Sectio Linguistica Hungarica 42: 203-215.
73. Turi Márton 2012: Az elmúlás természetrajza. Bodor Ádám: Verhovina madarai. Új Forrás. 44. évf. 5. sz./2012, 72-75.
74. Vácziné Takács Edit 2018: Az írói névadás sajátosságai Karinthy Frigyes művei alapján. Budapest. 11-32.

75. Wolfgang Iser 1996: Az olvasás aktusa. Az esztétikai hatás elmélete. In: Kiss Attila Atilla – Kovács Sándor – Odorics Ferenc szerk., Testes Könyv I. Ictus és JATE Irodalomelméleti Csoport, Szeged, 241.

Internetes forrás:

1. Hegedűs Imre János 2012: Negatív utópiák ösvényén:
<https://tiszatajonline.hu/irodalom/negativ-utopiak-osvenyein/> (megtekintés: 2023. április 20.).
2. Görfői Balázs 2012: Kénszagú idő: <https://www.esolap.hu/archive/56/1323.html>
(megtekintés: 2023. április 28.)
3. Zahorján Ivett 2012: Fikció és valóság tengelypontján. Beszélgetés Bodor Ádámmal:
<https://www.kulter.hu/2012/05/fikcio-es-valosag-tengelypontjan/> (megtekintés: 2023. május 02.)
4. Toót-Holló Tamás 2023: Örök alkonyatban derengő végnapok:
<https://magyarnemzet.hu/velemeney/2023/02/orok-alkonyatban-derengo-vegnapok>
(megtekintés: 2023. május 02.)

РЕЗЮМЕ

Уява письменника створює світ і місце, в якому живуть персонажі, які відчують, діють і думають. Фігури, народжені уявою, часто втілюються в життя: вони мають людські зовнішні та внутрішні властивості, звички, особливості. Вони мають індивідуальні персонажі та імена.

Імена відіграють вирішальну роль у рецепції та інтерпретації літературного твору. Завдання письменника — підібрати ім'я, яке б відповідало його героєві, а також створити середовище, в яке він зможе помістити людей, яких він створює. Вдало підібрана назва значною мірою сприяє успіху даного твору, оскільки вона одним своїм звучанням і музикальністю може визначити, доповнити та зробити неповторним зображену фігуру, і не в останню чергу саме прочитання. Тому найменування є важливою частиною роботи письменника.

Тема моєї магістерської роботи: специфіка літературного іменування у творчості Адама Бодора. Однією з моїх важливих цілей було показати, як власні іменники стають засобом характеристики та художнього зображення у вибраних творах.

Різноманіття імен у творах письменника спонукало мене розглянути літературні імена з різних точок зору та їх роль у художніх текстах. З цієї причини я створила базу даних, яка окремо представляє особисті та топоніми, які зустрічаються у вибраних творах.

Під час дослідження я дійшла висновку, що імена можна використовувати для запису спогадів, почуттів і настроїв, а часто навіть придатні для характеристики персонажів. Найпоширеніша роль імен, які зустрічаються в тексті Бодора: створення атмосфери, характеристика та інтертекстуальна референція. Назви осіб і місць у всіх трьох книгах мають естетичні характеристики, а також морфологію та структуру, які є частиною стратегії його письменника.

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Balog Izabella_Magyar szak_Magiszteri dolgozat_2024.pdf

Ким подано:

Аніко Чурман

Дата перевірки:

2024-05-19 02:02:42

Дата звіту:

2024-05-22 13:38:42

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

71

Кількість слів:

20227

Схожість 14%	Збіг: 4 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 2 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 2%	Кількість: 4 джерела	Перефразовано: 600 слова
Цитування 4%	Цитування: 41	Всього використано слів: 1221
Включення 1%	Кількість: 4 включення	Всього використано слів: 183
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 1 слова